

Joan Daniel Bezsonoff

EL FILL DEL CORONEL

' Je sais bien à *chacun son idéal*. Il y a celle -et celui- qui se veut geôlier de la mémoire et celui -et celle- qui se veut joaillier de l'imagination. '

Jaume Queralt

A tall de pròleg

Mon pare era metge militar. Des del meu naixement, sempre vaig viure a la vora d'una caserna de l'exèrcit francès. Els meus primers cangurs portaven l'uniforme. Els coneguts dels meus pares també. Conservi un vincle visceral amb l'exèrcit, *l'armada* que diem al Rosselló. Una tarda d'abril a Girona, enfilant-me cap a la catedral sota els xiprers del Passeig de la Reina, vaig tenir una il·luminació. Amb la certesa d'un creient, vaig descobrir que el meu país no era França sinó Catalunya. Arran d'aquell descobriment, com podia portar els galons d'oficial d'un exèrcit estranger? Un poc de coherència m'ajudaria a veure-hi clar en el meu entrellat d'ànimes entortolligades. Em sentia àrtic entre els catalans, meridional amb els francesos i oriental amb els occitans. Tenia tres pàtries Catalunya, França, Provença i, per què no Rússia?

No pecava per oportunisme. Era culpa meua si havia nascut en una terra catalana anexionada per França amb una mare rossellonesa i un pare mig conflentí mig rus? A més, els meus resultats a les proves de selecció de l'exèrcit m'atorgaven el coeficient intel·lectual d'un ximpanzé mitjà. Durant un any tots els meus superiors es van pensar que havia sabotejat els tests. Els mirava, callat, amb un somriure molest. Com els diria la veritat? Havia respost tan bé com podia. Pels dissenyadors de les proves, tenia el cervell d'un macaco de Formosa. Acceptava el veredict, sense falsa modèstia.

El coronel Paris m'havia increpat.

—Quina vergonya! Un intel·lectual com vós hauria de ser oficial. Sense gent com vós, tindriem un exèrcit de pretorians i Déu sap que hauria passat a Algèria el 1961 quan els generals es van aixecar.

Aquell coronel, de sensibilitat socialista, segons el professor Schwob sempre ben informat, m'havia dit ' passeu ' quan havia tustat a la seua porta. L'havia trobat en calçotets.

—*Excusez-moi, mon colonel.*

—*Je vous en prie, on est entre hommes.*

El coronel sabia navegar entre els diferents ministeris. El vaig veure per televisió, ascendit a general i a conseller militar dels principals canals francesos, durant la segona guerra del Golf.

Malgrat tot el que sé, les matances colonials, les traïcions, les mesquineries, malgrat tots els llibres d'història que he llegit, encara tinc un cert afecte per l'exèrcit francès. És així. No puc pas mossegar la mà que em va nodrir. Precisem un punt. L'exèrcit de la república no té res a veure amb les forces armades del regne d'Espanya. Aquest és un exèrcit república, l'exèrcit de la nació sense tradició colpista. Durant el meu servei, poques vegades els meus superiors em van tractar de tu.

Entre els militars, vaig conèixer gent més culta i més oberta que entre els professors jacobins que vaig tractar. El brigada Clerc es delia per la poesia japonesa. El tinent Morice dominava el serbo-croat, l'alemany, l'italià i altres llengües de la *Mittel Europa*. Els oficials tenien humanitat i un humor resignat de vençuts que continuen creient en valors caducats com les piastres de la Banca de l'Indoxina. Havien oblidat d'eliminar, de llur diccionari personal mots com honor, coratge, sacrifici. Miraven cap al cel, amb els ulls confiats, tot i que pressentien que Déu ja no entenia el francès.

Una carrera avortada

Quan era petit, passava l'estiu a Mers-les-Bains, petita estació vora el canal de la Månega. Podia llegir tots els llibres de la padrina Jeanne. La col·lecció de *The Reader's Digest*, vells exemplars de *Paris Match* amb fotos de la Gina Lollobrigida jugant a botxes durant el festival de Canes, monografies sobre la guerra civil russa, però un llibre es quedava exclòs. Un vell llibre amb una portada blanca. *Les gaietés de l'escadron* de Georges Courteline. Mainatge obedient, vaig esperar deu anys abans d'endrapar-me aquesta sàtira simpàtica del servei militar abans de la guerra del 1914. Se'n van fer una adaptació teatral i una versió cinematogràfica, gens reeixida, malgrat un repartiment de luxe. Raimu, Jean Gabin i Fernandel. Només hi mancaven Louis Jouvet i Pierre Fresnay per tenir els cinc millors actors de la història del cinema francès. Em va costar entendre perquè la padrina m'havia prohibit aquesta lectura innocent.

Filla d'un brigada i mare d'un oficia, la padrina Jeanne, esposa d'un tinent de l'exèrcit tsarista, no tolerava que ridiculitzessin l'exèrcit de la República.

No sé si li hauria agradat aquest llibre. Hauria tret mal a comprendre el meu català, massa literari a Rigardà i massa dialectal a Barcelona.

De nin, a Briançon, em fascinava l'espectacle de les tropes de muntanya. La baixada dels soldats del 159 RIA esquiant amb torxes constituïa un espectacle grandios per un mainatge de cinc anys. M'impressionaven aquells uniformes blancs, immaculats com les capelletes romàniques escampades per tota la geografia briançonesa.

Els militars controlaven els forts que vigilaven la ciutat. El fort de l'Olive, el fort de Lenthion, el Fort du Randouillet, el Fort des Salettes i el Fort des Têtes. Pel juny del 1940, l'artilleria francesa havia fet callar els canons italians del Chaberton.

En traslladar-nos a Massy, el meu entusiasme marcial no minvà. Durant els seus viatges a Toló, mon pare m'enviava postals dels vaixells més prestigiosos de la nostra armada. Quasi

tots els meus companys eren fills d'oficials amb noms dignes de les novel·les d'Alexandre Dumas. Antoine de Rochebrune, Bertrand i Éric de Brun du Bois Noir.

Com admirava la dignitat i la classe del capità Larosa, pare d'en Pierre i d'en Georges, que havia perdut un ull a Algèria! Per mi, un oficial francès era un croat.

Les meues pel·lícules preferides —*The charge of the light Brigade* i *La grande illusion*— posaven en escena militars. Cal reconèixer que tenia bon gust.

D'Artagnan era tinent del rei abans de morir-se mariscal de França al setge de Maastrich.

Fins i tot, Tintín va ascendir a coronel de l'exèrcit de San Teodoro.

Amb els anys, la meua visió del món va evolucionar però, als vint anys, encara conservava una romanalla d'aquelles admiracions juvenils.

La meua vocació no va desaparèixer, però no vaig trobar cap centre d'incorporació d'un exèrcit català. A l'entrada de Blanes, una pintada en una paret deia ' Noi, fes la mili a Terra Lliure.' No indicaven cap adreça i tampoc donaven cap número de telèfon.

Hauria pogut allistar-me a la Legió Estrangera. Francament, no tenia el perfil. Pel juny del 1986, vaig rebre un correu de les autoritats militars informant-me que la pròrroga se m'havia acabat. M'incorporarien en algun regiment a l'octubre.

Uns pocs dies abans del meu aniversari, m'arribà un altre correu de l'exèrcit. Havien acceptat la meua candidatura com a científic del contingent. M'hauria agradat més que m'admetessin com a lletraferit de la necessitat. Durant onze mesos, faria de professor de francès a l'École de Guerre, a dues passes de la Torre Eiffel, davant del camp de Mart i l'estàtua eqüestre del mariscal Joffre. Abans, hauria de seguir un mes de formació militar— ' *les classes* ' que diuen en francès— en el quarter de Reyniès al 6 è batalló de caçadors alpins, als afores de Grenoble. No sé per què conservava un mal record d'aquesta ciutat on no havia tornat des dels cinc anys.

Quan vivíem amb els meus pares a Briançon, visitàvem sovint els meus oncles —Stein i Nicole Deron— així com els meus cosins Marc, Éric i Jean-Luc. En Marc, més gran que jo, es portava tan malament amb mi com jo amb les nines de Briançon que martiritzava estirant-los els cabells.

No havia oblidat el trajecte interminable entre Briançon i Grenoble. Passat el coll del Lautaret, ressegüem la vall del riu Grave. Un dia, m'havia enganussat per culpa d'un gros caramel blau.

Les classes

Vaig arribar a Grenoble el dimecres 1 d'octubre del 1986. M'havia endut *Laia* de Salvador Espriu i el diccionari de Pompeu Fabra. El quarter es trobava a Varcès-Allière, als afores de Grenoble, vora la carretera nacional 75, en un paratge força bonic. Aclofat entre els massissos del Vercors i dels Écrins, el quarter constituïa una base ideal per un regiment de muntanya. Uns quants edificis, moderns i espaiosos més propers a un col·legi que a una caserna tradicional, envoltaven l'estadi i el camp de tir. Un rètol a l'entrada ens avisava. '*Després de l'esforç, l'esforç.*' Les primeres paraules d'acolliment foren '*Qu'est-ce que vous foutez là, bande de cons? Vous asseyez pas, ça donne des ampoules au cul*' (Què hi foteu aquí, maricons? No us assegueu que dóna botolles al cul.)

Al cap de tres hores d'espera, vam passar entre les mans d'un escamot de perruqueres. Llur missió consistia en raspar-nos el cap per transformar-nos en rates.

Més enllà de la higiene, aquella mesura tendia a distingir-nos de la multitud. Amb el nostre crani ridícul, ja no ens consideraven civils sinó militars de debò.

Per convèncer-nos-en, un caporal de Tolosa ens ensenyà la simbologia dels graus abans d'iniciar-nos a la mitja volta i a les presentacions reglamentàries. '*Chasseur Bezsonoff, sixième bataillon de chasseurs alpins, compagnie Rainier, à vos ordres...*'

Vam recollir els nostres efectes i els estris militars al magatzem del furrier on van fornir-nos uniformes així com sabates massa petites o massa grans. Si les volíem encaçar, les col·locàvem sota la pota d'un llit i saltàvem a sobre per tal d'ablanir la cameta.

En pujar als dormitoris, vaig violar, malgrat meu, la 'línia imaginària' que separava la setmana de la resta de la companyia. Vam entrar tot seguit en la rutina de la vida militar. Una sirena ens despertava a les sis. Havien relinquit les cornetes d'antany. Un sergent

malhumorat obria la porta cridant ' *Réveil!* ' Les dutxes coneixien només dues opcions: glacial o cremat. Per defecar, disposàvem d'unes latrines elementals. Un bromista havia tret la bombeta. Així ningú no s'hi eternitzava.

En descobrir que l'estat major del batalló i el gimnàs amagaven lavabos normals, els vaig freqüentar amb precaucions d'espia britànic. Ningú no m'hi va sorprendre mai.

El menjar, sense adscriure-se a la gastronomia, era correcte i abundant. M'imagini que la intendència no es podia permetre de donar una alimentació deficient a les millors tropes de la infanteria francesa.

Compartíem el quarter i el port de la '*tarte*' (la boina gegantina de les tropes de muntanya) amb un regiment d'artillers. Els nostres superiors miraven de crear una rivalitat entre caçadors i artillers. Des dels meus anys de Khâgne, havia comprès els paranys de l'emulació.

Sempre tractàvem sotsoficials llevat del capità Rainier, del tinent Ferrasse, d'un alferes i del metge coronel. El tinent-coronel Jean-François Lanthier, pare del batalló, vivia reclòs com una divinitat. No vaig arribar a veure'l mai.

Cada matí, després de l'esmorzar, ens alineàvem al pati. El brigada udolava '*Onzième compagnie prête et rassemblée, à vos ordres mon capitaine* ' i detallava el programa del dia. No cridava '*garde à vous*' o '*vous*' com els altres sotsoficials sinó '*hue*' (arri.)

Aquell home patia d'ençà de la nostra incorporació perquè el caçador Gonthier ('*chasseur Gonthier de base*') el superava d'alguns centímetres.

Apocat, el brigada li deia '*Vous, le géant!*' (Ei vostè, el gegant!) Amb un francès que tortejava, ens avisava:

—*Si y en a un qui a un maux de tête, moi je lui ferais passer.* Pel que sembla, ignorava que '*maux*' en francès és el plural de '*mal*.'

Aquelles faltes xocaven en Montfort, estudiant a Tolosa, que deplorava amb la seua cantarella. ' Els nostres superiors són una colla d'analfabets. '

L'amic Montfort exagerava perquè el brigada havia llegit moltes monografies sobre la segona guerra mundial. Un dia vam evocar tots dos la batalla de Kursk. Al sotsoficial tampoc li faltava el sentit de l'humor. Un dia ens va demanar:

—*Pourquoi est-ce qu'on gueule dans l'armée?* ' (Per què criden els militars ?) —*Pour ne pas qu'il y ait d'ambiguïté dans les ordres, mon adjudant-chef* (Perquè no hi hagi ambigüetat en les ordres, mon adjudant-chef.)

Al cap de pocs dies, em digué ' Camineu dret, i esperem que no hi hagi cap ambigüetat.)

La primera nit a la serena va respectar l'etimologia. Ens van portar uns camions rústecs. Com molts caçadors, vaig saltar del camió abans que parés del tot, esperant que em trencaria algun membre i obtindria així la benvolguda llicència. Als vint-i-quatre anys era robust i no em vaig rompre res. La pujada per la muntanya no va costar gaire i vam instal·lar el campament en una clariana. El sergent Gâteau em va designar per cercar llenya. El minyó que m'acompanyava es deia Patrick Nancy. Al cap d'un quart d'hora ja havíem endevinat la nostra manca d'entusiasme comuna. Germans en ganduleria, ens vam avenir.

Fornier a Aurenja, en Patrick, amb l'humor en bandolera i una palica provençal, improvisava un espectacle permanent. Repotegava tot lo dia, interpellava la Mare de Déu, maleïa els estels, implorava tots els sants —catòlics o ortodoxos— perquè els metges el llicenciessin. Ens anomenàvem recíprocament Arthur. La panxa del furrier el meravellava.

Quan els companys van haver plantat les tendes, l'Arthur i jo vam considerar més prudent de tornar al campament amb un feix. El sergent ens va ensenyar a muntar i desmuntar a ulls clucs una metralladora amb vint segons. Tots els caçadors van fer-ho fàcilment, però jo necessitava tres minuts per aconseguir-ho. Fins i tot, em vaig fer mal a un dit i vaig sagnar. L'*adjudant* François em va precisar que les armes, en principi, estaven destinades a ferir i

a matar l'enemic i no a mutilar-nos...Em van agradar el seu humor i la seua humanitat.

—*Vous êtes une nullité militaire mais vous êtes très sympathique.* (Vostè és una nul·litat militar, però és molt simpàtic.)

—*Je ne me rappellerai que la seconde partie du compliment mon adjudant.* (Només recordaré la segona part del compliment, mon brigada.)

Tanmateix, el seu primer discurs m'havia desplaçat. Havia esmentat fins i tot ' el president de la República ' que li donava una gran latitud per transformar-nos en soldats. No el vaig voler decebre i, al cap d'un quart d'hora, em vaig mostrar tan ràpid com els companys. Aquell sotsoficial havia entès que a vegades la dolçor es revela més eficaç que qualsevol ordre. Al sergent, sorprès pels meus progressos, se li va escapar un tuteig.

—*C'est toi qui as fait ça?* (Ho has fet tu?)

La mateixa nit, el caporal Lombardi, a la vora d'un foc, ens va ensenyar peces del patrimoni dels caçadors com ' *La protestation* '.

*Encore un carreau de cassé,
Voilà le vitrier qui passe
Encore un carreau de cassé,
Voilà le vitrier passé...*

—A primera vista, aqueixos cants semblen estúpids, però tenen un sentit amagat que us explicaré.

Motejaven els caçadors alpins els ' *vitriers* ' (vidrier) o ' *les diables bleus*' (els diables blaus). El nostre batalló s'havia cobert de glòria durant la batalla del Somme el 1916, al Chemin des Dames el 1917, a Narvik el 1940. La seua divisa era ' *Le sixième est là, il est un peu là.* ' (El sisè batalló és aquí, podeu comptar amb ell.)

En aquell moment, encara confonia els caporals amb els sergents i vaig estar alerta.

L'endemà, vam baixar a peu fins al quarter. Ens vam esbargir en una platjola vora un riu.

Una patuleia ens vingué a trobar, content de veure soldats amb armes de veritat. Un gegant occità hagué d'alçar la veu per calmar el gabial.

A les envistes del poble, ens vam creuar amb un floret de noies que vam saludar amb compliments marciais.

Quan era petit, estimava bojament França. El meu pare la servia com a oficial. Amb els anys vaig descobrir la història de Catalunya i vaig arribar a una conclusió terrible. Tots els governs francesos, des de Felip l'ardit fins a la república, havien mirat d'eliminar la llengua catalana. Si els reis deixaven subsistir en una mediocritat provinciana les llengües de llurs súbdits, els mestres d'escola republicans les havien rebaixat i havien avergonyit llurs parlants. En coneixem el resultat. Els darrers catalans de França, fidels a la llengua ancestral, mai no la parlarem tan bé com el francès.

A mitjan dels anys 1960, el Rosselló encara era intensament català i, als sis anys, ja entenia la llengua dels meus avis i de tots els veïns. L'aigua que brolla pels jardins de la universitat catalana de Prada té poders miraculosos com la de Lorda i em va guarir de la meua crosta francesa.

Entre els caçadors alpins, em va sorprendre que tants joves francesos no manifestessin gaire entusiasme per portar l'uniforme del seu país. Tothom se'n volia tornar a casa. Els valentinesos enyoraven el parc Jouvét, la roca de Crussol, la biblioteca nova de trinca i els bulevards. Els provençals somiaven les places a l'hora de l'aperitiu i les velles esglésies blanques. Els bascos cantaven les melodies del seu país i els parisencs la cançó de Charles Trenet ' *Revoir Paris.* '

Cada matí havíem de saludar la bandera de la república. Com em costava aquells despertars brutals a les sis! L'aigua glacial de la dutxa, la foscor a les llatrines i el suplici de cordar-se cada matí els cordons de les sabates d'una manera reglamentària.

L'autocar llançadora sortia els dimarts i els dijous cap a l'hospital Desgenettes. Havia

revelat al metge-coronel que mon pare exercia la mateixa professió que ell. No es coneixien pas. A la segona visita, me vaig envisar que s'havia informat perquè va donar-me precisions.

—No conec el teu pare perquè era a l'escola de sanitat de Lió i jo a Bordeus.

Era molt més militar que mon pare.

—Això de tallar els cabells, de tocar-vos els collons tot lo dia pot semblar ridícul a gent educada com tu. Has de recordar, però, que el país ens envia a vegades gent semi analfabeta. Hem d'educar-los, transformar-los en soldats i no és pas fàcil, creu-me.

Per entrar a la infermeria, calia incorporar-se a la llarga corrua dels 'consultants' vestits amb un xandall blau turquesa en comptes de l'uniforme de feina verdós de cada dia.

Hauríeu dit un escamot de barrufets.

A bord de l'autocar Chausson vetust, em vaig sentir bé. Vaig demanar a un veterà que tenia un pentinat quasi civil quant temps trigaven els cabells per tornar a la normalitat. La seua calma m'impressionava. Devia ser '*pierrot*' o '*quillard*.'

Des del primer dia havia après que, durant els dos primers mesos del servei militar, eres '*bleu bite*', '*bleu*' o '*bittard*' entre dos i quatre mesos, '*ancien*' de sis a vuit, '*quillard*' de vuit a deu, '*libérable*' de deu a dotze. Descanseu!

Vaig dormir fins a Lió. L'hospital militar Desgenettes, situat al barri de Grange Blanche, popular, trist i melangiós, em va semblar deliciós. La sentinella va deixar-me sortir i entrar sense demanar-me res i vaig cafetonejar al bar de la cantonada. Al menjador, vaig llurcar les joves infermeres. D'una setmana ençà no havia vist cap dona. Vaig comprar *Le Monde* al quiosc de l'hospital abans d'aïllar-me al vàter on em vaig poder quedar tot el temps necessari sense que em molestés cap sergent. A la biblioteca, vaig llegir *Les grandes vacances* de Francis Ambrière en una vella edició de Le livre de Poche. A mitja tarda, em va rebre un metge. El doctor Martínez, jove, benplantat, m'examinà l'orella dreta que em

feia patir. Un tap de cerumen s'hi havia format de tal manera que vaig entendre '*chair humaine*' (carn humana) en lloc de de cerumen.

—L'extrauré dijous...

L'hauria petonejat. Un altre dia de llibertat m'esperava, sense comptar la visita de control a la infermeria l'endemà al matí.

El segon viatge a l'espital Desgenettes no em va agradar tant com el primer, però vaig assaborir la tranquil·litat. Vaig visitar el parc. Vaig tornar a la biblioteca. Quan el doctor Martínez em retirà el cerumen, em féu mal com si em trepanés amb una tribanella.

Vaig poder tornar un tercer cop a Lió gràcies a una particularitat anatòmica. Si em posava una samarreta Thermolactyl de Damart i corria, tot lo cos se'm cobria de plaques roges. Un fenòmen realment impressionant. El doctor Martínez diagnosticà una urticària d'esforç. Vaig fer un vaitot descrivint la vida al quarter amb accents desesperats. El metge no es va immutar.

—*C'est un bataillon disciplinaire?*

Vaig insistir. No em va donar per inútil, però em va inscriure en la categoria G3. La lletra G designava l'estat general, la pe el psiquisme, la i grega els ulls. Un 4 ocasionava la baixa.

—Pobret meu (*mon pauvre vieux*) —va resumir el metge del batalló— no ets bo per a sella ni per albarda. Només pots fer el servei...

En Martínez va acceptar de veure'm una quarta vegada per un balanç complementari.

Gràcies a la seua complaença, vaig evitar durant quatre dies i quatre matins de caminar per la muntanya i de gitar granades de guix. Vaig confiar a en Patrick Nancy, àlies Arthur, la martingala. Tingué més sort que jo i sortí de Desgenettes amb el certificat delejat. Em va donar la seua adreça a Aurenja.

L'impressionà que fos professor.

—M'imaginava que eres un home del poble com jo. Sempre estàs dient bestieses...

Li recava no haver cursat estudis.

—M'hauràs d'aconsellar perquè llegeixi bons llibres...

Volia que l'ajudés a constituir-se una cultura, a saltar a peus junts per sobre dels anys perduts. Tot i que apreciava el seu humor, la seua fantasia, el seu sentit comú no l'he tornat a veure mai més. No sé per què no ens vam escriure ni telefonar.

El servei militar presentava un gran avantatge. Et podies confrontar amb el poble real i tractar gent qualsevol. Gent eixida de totes les capes de la societat. Em vaig adonar que en Destritoux, pagès del Berry, no coneixia el plural d'un mot tan corrent com ull. Dels ulls ('*yeux*') en deia '*les oeils*.' En canvi, feia servir la negació clàssica '*point*.' M'havia avisat '*Cette cabine ne marche point*.'

L'altre pagès, Emmanuel Darmedru —natural de la Bresse, ros i guapo— cursava estudis d'agronomia a Lió i s'expressava molt bé. Li havia explicat que molts catalans no s'alegraven que s'organitzessin els Jocs Olímpics a Barcelona. Tenien por que no es reconegués la nostra identitat. En Manu em va agrair.

—Sense tu, ho hauria ignorat.

En Jean Haristoi no sabia èuscar, ignorància que no el privava de parlar francès amb un accent molt marcat. Li van prohibir el cant perquè cantava massa bé. La seua veu a l'estil d'André Dassary desentonava amb els crits guturals de la companyia.

Aquell basc cultivava ambicions literàries i havia decidit d'escriure les seues memòries als vint anys. Me'n va llegir un extracte indigest.

L'altre basc del batalló, anomenat Iparraguire, havia renunciat a fer el llit cada matí de la manera reglamentària. L'havia parat, una vegada per sempre, i jeia a sobre dels llençols a dintre del sac de dormir. Palesava el mateix enginy a l'hora de les feines. Quan escombregava la nostra planta, gitava tota la polseguera pel buc de l'escala a l'atenció de l'escombraire del pis inferior.

L'Alexandre, cambrer a París, explicava anècdotes divertides amb l'accent i la vèrbola de la capital. Sempre m'ha agradat l'humor desenguanyat, de tornada de tot, que dissimula el

sentimentalisme dels vells parisencs.

En Calot, un gegant de Valença lleig com una gàrgola mancada, enyorava la seua nina de tres mesos i recercava totes les maneres perquè els metges el declarassin inútil.

Malgrat la seua bonhomia, en Bayle, mestre a la vida civil, inquietava tothom, amb la seua cara devastada per grans, fins i tot els sergents que n'havien vist d'altres al Líban. Sense ser cruels els nostres superiors sabien instil·lar-nos una por constant. Una nit recordi que vaig mirar amb en Bayle un film per televisió. *Le maître d'école* de Claude Berri. Em va agradar molt pel seu humor, la seua tendresa i perquè em recordava els meus anys de felicitat a l'escola Paul Painlevé de Massy. A més, la xicota d'en Coluche era la Charlotte de Turkheim, actriu rossa que m'atreia molt. Quan en Bayle i jo vam tornar a l'edifici de la companyia, el sergent va demanar-nos què havíem vist i s'ho va apuntar en un carnet, amb un aire greu.

En Bayle em confià que enyorava molt els seus alumnes.

Havent sopat, solia esperar a la fila davant de les quatre cabines del batalló. Ens mofàvem de la seua assiduïtat.

—Quan ens presentaràs la teua xicota?

Com podíem imaginar que son pare s'estava morint d'un càncer?

Al cap de quinze dies, els nostres superiors ja no ens espantaven. Havien organitzat una sessió de tir a les ribes de l'Isèra. Dos companys i jo havíem de prohibir l'accés de la zona. Ens van confiar walkie-talkie sens dubte supervivents de la guerra d'Algèria. El sergent Gratreau vingué per comprovar que tot anava bé. Vaig voler avisar els companys. ' *Allô, allô, attention, le sergent Grateau rapplique.* ' L'adjudant François, aguantant difícilment la rialla, digué :

—Calleu ! Aquests aparells són reservats a les comunicacions militars.

Un floret de noies no van escoltar les meues advertències i van entrar a la zona prohibida passant més amunt, inconscients del perill. Gràcies a Déu, les vaig veure uns minuts abans que comencés a disparar tot el batalló.

—Alto al foc ! Uns civils acaben d'entrar. Alto al foc !

No van saber mai que els havia salvat la vida.

Al cap de quinze dies, el divendres 17 d'octubre del 1986, vam obtenir el nostre primer permís. Aquell dia els nostres superiors se superaren. Vam caminar en files tota la tarda per l'estadi. ' *À mon commandement, deux pas en avant. À mon commandement, cinq pas à gauche...Écoutez-vous marcher, nom de Dieu!* '

Uns deu minuts abans del permís, en Montfort es va tornar a enganyar. Exasperat, el sergent li cridà:

—*Montfort, tu peux faire un croix sur ton week-end.* (Montfort, ja pots dir adéu al teu cap de setmana.)

I el pobre Montfort va plorar davant tot el batalló. A les sis en punt, el capità ens va alliberar amb aquelles paraules delicioses.

—*Barrez-vous!* (Foteu el camp!)

Si mai m'haguessin cronometrat, segur que hauria batut algun rècord. Vaig arribar primer al peu de l'autocar que ens portava a l'estació de Grenoble. Melangiós, vaig comprar *Le Monde* i el vaig llegir mentre dormia en Di Meglio, un marsellès amb la veu dolça. Uns soldats, llicenciats, udolaven d'alegria '*Zéro ! Zéro !* '

No confessaven que eren un zero a l'esquerra sinó que celebraven el darrer dia del servei militar. Un veterà molt pesat es mofà dels cabells raspats d'en Di Meglio i dels meus. Li vaig respondre, joguinós

— Què cantes? Tu tens desasset anys i jo vint-i-quatre. Segur que ets encara piusell. ¹

Ens vam transbordar a Valença on vam esperar un parell d'hores una correspondència cap

¹ Verge.

a Marsella. Quants trens vaig agafar aquell any? Quantes correspondències vaig esperar? Em sorprèn la meua manca de curiositat geogràfica en aquell temps. Totes les vegades que vaig parar a Valença, esperant una correspondència amb en Di Meglio o sense, ni vaig pensar en visitar el barri de l'estació. Com podia imaginar que un dia seria una de les capitals del meu univers? No vaig anar fins a la terrassa del Continental. No vaig passar sota la façana art déco del Monoprix i no vaig tirar fins a l'esplanada amb la glorieta dels enamorats de Peynet on la vista sobre el parc Jouvét, el Roine i les muntanyes del Vivarès és tan bonica.

Aquesta curiositat turística em vingué més tard i es transformà quasi en mania. A partir dels trenta anys quan havia d'esperar un tren en alguna ciutat, vaig començar a explorar els voltants de l'estació. Pacient com un enamorat de l'època romàntica, vaig conèixer Marsella, Narbona, Besiers, Seta, Avinyó. Els viatgers encara podien deixar maletes a la consigna sense que els sospitessin de preparar un atemptat.

Entre els caçadors, retrobava, sota una forma marcial, el mateix orgull, el mateix esperit de cos que durant els meus anys a la Khâgne de Niça. Els sotsoficials ens repetien que teníem molta sort de pertànyer a l'elit de la infanteria francesa i no al regiment d'artilleria de muntanya, amb el qual vivíem. El nostre batalló s'havia il·lustrat durant les dues guerres mundials i a Algèria. Els nostres superiors practiven mètodes poc convencionals. Un helicòpter portava els reclutes a dalt d'una glacera. Els ensenyaven a fabricar un iglú per passar-hi la nit. Donaven esquis a tots els soldats advertint-los:

—Els dos darrers al quarter tindran una setmana de presó.

Al cap de quinze dies, tots els caçadors sabien esquiar. Naturalment, ningú no es volia allistar a les companyies de combat i preferien les alegries plàcides de la cuina o de la intendència. Durant les dues primeres setmanes, ens van atordir amb caminades, nits a camp ras sota una broma que s'escompixava amb una metralladora entre les cames, hores d'instrucció sobre l'ús de les granades. A vegades, uns companys, com el pobre Montfort, queien de cansament. Mai en ma vida no he tingut tanta son com durant aquelles hores.

Una tarda, ens van projectar *La 317 ème section* de Pierre Schoendoerfer, amb comentaris tècnics. Ens van proposar a continuació un partit de futbol. Vaig sospitar algun parany. No em semblava normal que aquells militars estrictes mostressin de sobte tanta amabilitat. No... 'L'adjudant-chef' François va observar tots els jugaires. Tots els soldats que corrien de pressa i mostraven qualitats atlètiques van anar a raure a la seua companyia.

Els dies s'escolaven lentament. Encara no havia arribat l'orde del meu trasllat a París. D'ençà que l'*adjudant* François havia constituït la seua companyia de combat, m'havia quedat en una secció administrativa dirigida per un alferes menys humà que els militars de carrera. De seguit, ens vam desplaure mútuament. No parava de fer-me reflexions desagradables. Crec que a la vida civil l'hauria estossinat. Per calmar-lo li vaig comunicar que mon pare era coronel. Arran d'aquella informació va deixar d'empipar-me.

Com més anava, més m'avorria la instrucció militar. Ara sabia reconèixer els graus dels tres exèrcits i de la gendarmeria.

Disparava amb fusell FA-MAS i llançava granades. M'havia après els cants tradicionals dels batallons de caçadors alpins. Havia esbrinat les subtileses del vocabulari. Havien bandejat l'adjectiu groc i deien '*jonquille*' (almesquí). No portàvem un '*uniforme*' sinó una '*tenue*' com els mariners. La fanfara no tocava sinó que sonava i teníem la sang verda.

Gràcies al doctor Martínez, el meu estat general m'estalviava els exercicis massa durs. La darrera setmana, em vaig trobar un amagatall. El '*sergent-chef*' Goslowski cercava un nou secretari. Era l'únic soldat de la companyia que sabia picar a màquina. Vaig intimar amb el caçador Rémy Gode, que em va iniciar a tots els secrets de la feina. Portàvem tots dos una beina verda al braç que ens donava la prioritat per passar al menjador.

En Rémy m'ensenyava les secrets de la correspondència militar. Cada missatge havia de començar per la mateixa fórmula. '*J'ai l'honneur de vous rendre compte.*' (Tinc l'honor

d'informar-vos.)

El verb '*percevoir*' (percebre) era el cor del vocabulari militar amb tantes acepcions com 'fotre' en boca dels pagesos empordanesos. '*Percevoir la solde*' (cobrar), '*percevoir une couverture*' (recollir una flassada) '*percevoir un billet de train*' (recuperar un bitllet de tren).

La feina em deixava molta llibertat. Fins i tot, em vagava llegir els números de *La Nova Falç* que el meu amic Miquel Cavallé de Sant Cebrià m'havia enviat. Admirava el seu patriotisme. Una nit de borratxera que se'n tornava a casa, el va temptar la paret blanca i provocadora d'un transformador elèctric camí de la Torre del Bisbe. Com a bon militant, en Miquel disposava d'un pot de pintura al cotxe i va començar a pintar 'Ni França, ni Espanya, Països Catalans' quan una furgoneta de la gendarmerie va interrompre'l en plena feina.

En Miquel, molt pet, no pogué engegar. Els digué:

—Aneu-vos-en a cagar a la vinya!

Els gendarmes van advertir-lo.

—'*Vous serez fiché comme terroriste catalan.*'

Van acusar-lo de conducció en estat d'embriaguesa, delictes de fugida, degradació de béns públics i insults a agents de la força pública durant l'exercici de llurs funcions. El president Mitterrand va amnistiar-lo. El dret de gràcia, heretatge de la monarquia, palesa que França és una república amb un sobirà elegit.

Per fi va arribar el correu de París. M'havia de presentar el dilluns 3 de novembre del 1986 a la caserna Duplex. El furrier em va donar un uniforme de gala abans que m'acomiadés del capità Reinier. Va observar, amb un somriure, que saludava com un patró de pesca.

—Bezsonoff! Són els russos que us envien?

—Mon capità, fa temps que són aquí perquè el meu pare és coronel.

Merci papa. Em va demanar què recordava d'aquell mes d'instrucció.

—He après a fer servir armes. Conec els graus i sé cantar cançons.

—Cants—em va corregir l'oficial.

Em va tocar la mà i me'n vaig anar. M'hauria agradat conèixer-lo més perquè tenia un humor innegable. Recordi el dia que em digué:

—*Ne réfléchissez pas. Vous commencez à désobéir...* (No reflexioneu...Comenceu a desobeir.)

Humor dubtós a vegades. Una nit, a les tres, tota la companyia hagué de baixar al pati malgrat la fred per una revista. A les quatre, la sirena ens despertà de nou. Amb un somriure aristocràtic, el capità s'excusà :

—Senyors, m'havia descuidar de desitjar-los una bona nit...

Vaig esperar un parell d'hores a l'estació de Grenoble. Vaig beure una ampolleta de coca cola tot mirant un clip amb la Sophie Favier. Tot cantant *Aujourd'hui plus qu'hier* es despullava. Una escena inoblidable...

Malgrat la pressió constant dels superiors, les ordres absurdes, me n'anava de Grenoble, eufòric malgrat una unça de nostàlgia. Entre els caçadors, havia conegut gent molt agradable com l'Emmanuel Darmedru, el caporal Rémy Gode, el dolç Di Meglio, el revoltat Patrick Nancy.

Història de la Rosa

' Et il chante un refrain très ancien

Qu'il appelle 'histoire de roses.'
C'est une chanson très compliquée.
Robert Lamoureux

Si hagués respectat estrictament la cronologia, hauria evocat un idil·li que vaig travessar, sense comprendre res, com un cec en un país estranger. Les històries d'amor juvenils solen ser un bri tristes. Ara, una noia es revelava necessària per airejar aquests records marcial plens d'homes. Quan em vaig enamorar de la Rosa del Montsià, sabia que m'esperava un any d'incògnita. On m'enviaria l'exèrcit francès? A una possessió llunyana com Nova Caledònia o les illes Kerguelen? Durant els tres dies de selecció a la caserna Kilmaine de Tarascó, havia demanat un trasllat a l'exèrcit de terra i a la metròpoli, però els militars a vegades manifesten un humor especial.

La Rosa del Montsià era un bruna gràcil amb una carona pura de moreneta muntanyola. El seu accent ja portava com un ventijol uns perfums de València.

D'aquells deu dies tan llunyans emergeixen records intactes, alguns objectes preciosos. Encara puc reconstituir el nostre primer dinar en la clariana de Nogareda a l'entrada de Ceret.

Acluqui els ulls i veig la Rosa, elegant amb una trossa als cabells i un vestit blanc, durant un concert de música clàssica a l'abadia de Cuixà. Podreu trobar una foto als arxius de la universitat catalana d'estiu. La Rosa seia davant de l'Antoni Duran, el meu amic pintor de Granollers, no gaire lluny del president Pujol.

Encara recordi la veu greu de la Rosa. Encara m'enllarda la gelosia quan ballava amb aquella girafa de Barcelona. No he oblidat la melodia d'aquells dies recuperats, les nits que parlàvem de Mozart malgrat els concerts de les granotes i els recitals dels rics-rics. La veig al matí de l'adéu. Se'n va i encara no li he dit que l'estimi.

Durant vint anys, vaig preguntar per ella cada estiu. Cada cop que he passat pel seu poble,

camí de València, l'he recordada.

Aquest record d'un amor nahuatl, dallat en plena joventut, em sorprèn ja que, al servei militar, no em va fer patir gaire. Anava massa enfeinat. Descobria tantes novetats cada dia. Potser el relat que vaig escriure llavors sobre aquell idil·li m'ajudà a aguantar la barana. Havia decidit que calia oblidar-la i quasi ho havia aconseguit. Malgrat tot, la nostàlgia d'aquell amor em revenia sovint. M'emocionava un autor tan mediocre com Edmund Brazès perquè evocava una ' noia maca ' que havia conegut pels carrers de Ceret. Em vaig cartejar amb la Rosa durant uns quants anys. Com a bona catalana, se sentia l'ànima d'una filòloga i em corregia cada cop que feia servir el verb ser quan ella hauria escrit estar. S'inquietava per mi. Li feia por que agafés fred a París, aquella ciutat tan septentrional per ella com Sant Petersburg o Christiana. Com podia saber que dos anys després festejaria un francès i se'l seguiria? La vaig trucar i em va confiar que enyorava Catalunya. No s'acostumava a la vida parisenca. La llengua francesa li semblava tan exòtica com el coreà meridional. Els anys van passar i de mica en mica vam deixar d'escriure'ns. La nostra relació va anar a raure en una petita tomba d'un cementiri oblidat enmig de tanta gent desconeguda.

Vint anys després, xerrava, ebri, amb la Cèlia, darrera testimoni d'aquell estiu absurd. Li vaig dir, rient:

—En aquell temps, estava boig per tu, Cèlia.

—Què dius ara? Jo no t'interessava gens. Tu només estaves per la Rosa.

Era massa jove per saber que les dones endevinen els pressentiments de l'amor abans de nosaltres. Adreçant-se als amics, la Cèlia va afegir:

—Aquest babau estava enamorat d'una amiga meua i ella també estava enamorada d'ell. I no van fer res...

Aquell descobriment em va afectar molt, literalment com si la terra s'obrís davant meu.

Molesta, la Cèlia es va adonar que, sense voler-ho, havia reanimat un amor fugitiu i

subterrani.

Arribada a París

La nit de la meua arribada a París, no vaig dormir a casa de mon pare a Antony sinó a ca la seua germana, la tia Jeannette.

Com m'agradava d'anar a Orsay a casa dels tiets! La residència universitària es trobava en un bosc, un d'aquells boscos amatats de l'Illa de França, romanalla de la selva gal·la tan temuda per Cèsar. La Pacaterie se'n deia. La vella granja, en un pendís de la vall del riu Yvette, us transportava a les vigílies de la Revolució. Un barri de torres noucentistes havia colonitzat el turó amb noms de carrers on encara s'exhalaven les sentors de l'imperi difunt. La Sente de Madagascar, la Rue du colonel Villebois-Mareuil, Rue du général Duchesne. Des del pis de funció de la tia, distingíem el vell poble, els boscos. Torcies el coll cap al nord i endevinaves els primers edificis de Massy.

Com m'agradava tornar a Orsay, poble que havia crescut harmoniosament amb la pastisseria davant de l'església, els cafès amb un vinet blanc, on em sentia tan bé a casa dels tiets! L'apartament reflectia llur doble cultura. L'oncle Faüzi guardava en un armari vidrat l'Alcorà, uns clàssics de la literatura àrab, fotografies de la seua gent, i en un altre més gran els seus discos de jazz i de cançons franceses.

Ma tia Jeannette, la meua padrina de bateig nascuda com jo a Perpinyà, feia d'intendent a la facultat de ciències d'Orsay. En Faüzi, tunisià de Gabès, dirigia la cambra de comerç d'Antony. Pur producte de l'escola francesa, parlava millor la llengua de Molière que els meus avis. No havia renegat de la seua cultura àrab i em feia escoltar discos de Farid El Atrai. Aquell cantautor excepcional, segons el que m'explicava en Faüzi, havia estimat l'actriu Samia Gamal abans de viure una història d'amor apassionada amb Narriman Sadek, la darrera reina d'Egipte. En Faüzi col·leccionava els mots rars i les corbates.

La meua àvia Jeanne vivia a casa seua. Després de dos atacs de feridura, havia perdut el calestró. No conservava cap memòria immediata. Va riure molt quan va veure com

arribava uniformat. Durant tota la setmana, vaig provocar la mateixa hilaritat abans que m'instal·lés a París.

L'endemà de la meua arribada, em vaig presentar a la caserna Dupleix on vaig impressionar tothom amb l'uniforme de caçador i sobretot la '*tarte*'. Com a científic del contingent, tenia dret a una cambra individual. De fet, la caserna Dupleix només em proposava una llitera de tres pisos en una quadra amb un centenar de soldats digna de les comèdies de Georges Courteline. No gràcies...

A la tarda, em vaig aventurar fins a l'École Militaire amb en Robert Luce, un enginyer del nord de França baixet i tímid. Son pare sabia català perquè havia fet el servei al Rosselló. Tres anys més tard a Bourg-en-Bresse, vaig tractar el professor Chaix, veterà de la divisió Leclerc i marit de la meua col·lega d'italià. Havia ensenyat al liceu Aragó als anys 1950 i havia hagut de renunciar a les seues ambicions polítiques perquè no parlava la nostra llengua. Durant els mítings quedava molt malament que no entengués les preguntes dels electors.

Aquelles dues anècdotes palesen la decadència de la nostra parla a les terres del nord.

L'École Militaire, obra mestra del classicisme francès, m'aparegué com un laberint de passadissos estrets i de jardins discrets. La façana principal donava a la plaça Fontenoy davant de la seu de l'UNESCO. Quina alegria el dia que vaig saber que existia una edició catalana del *Correu de l'Unesco*! Confessi que, tret d'un número especial molt avorrit sobre els eslaus, no l'he llegit mai.

La perspectiva més interessant era la façana de l'avinguda de la Motte-Picquet davant del Camp de Mart amb la torre Eiffel i, més enllà del riu, el palau del Trocadero al fons.

L'École Supérieure de Guerre Interarmées ocupava una ala de l'École Militaire amb la Section d'Études et de Recherches Informatique de l'Armée de Terre. A l'entrada a mà dreta es trobava una saleta on, cada divendres, donàvem classes de francès a les esposes

dels oficials. Pujàvem per una escala clàssica al primer pis on es desenrotllava un enfilall de despatxos.

A sota de l'organigrama gegantí de l'ESGI, hi havia a la dreta la sala de lectura, tan alimentada com un quiosc. Rebiem a l'escola un bé de Déu de diaris i revistes. *Le Point*, *L'Express*, *Le Nouvel Observateur*, *Valeurs Actuelles*, *France Soir*, *Le Spectacle du Monde*, *Le Figaro*, *Le Matin de Paris*, *La Revue des Deux Mondes*, *L'Événement du Jeudi* sense parlar de revistes militars com *La Revue Historique des Armées* i els darrers números de *Terre Air Mer*, revista que va deixar d'editar-se aquell any.

Continuant a dreta, passaves davant de la sala de reunions, les dutxes, el despatx de l'*adjudant-chef* Caugan i els locals dels oficials dels exèrcits de terra. El passadís a l'esquerre menava al local dels oficials de Marina i al despatx del capità de fragata Cochevelou, llur cap ; al despatx del coronel Scavénius cap dels oficials dels exèrcits de l'aire i a llur local. El despatx del coronel Raoul de Guillebon de Resne, director dels estudis (àlies D.E) i el seu secretariat dirigit per la senyora Dietbold, *adjudant-chef* de les forces aèries, amb tres fotocopiadores ocupaven el centre de l'escola. Per fi arribaves als despatxos de la senyora Poulet, *major* de les forces aèries, i als despatxos del coronel Maurice Parizot, oficial dels caçadors alpins i del comandant Mérelli, oficial d'intel·ligència que vivia amb el coronel Guillot, cardíac sense càrrec precís que es moriria a la primavera del 1987.

Al segon pis, passaves davant dels despatxos dels coronels Constans, Brunel i Saillard, tots tres responsables dels oficials dels exèrcits de terra. Pervenies al despatx de l'*adjudant-chef* de la cavalleria Corréard, comptable de l'escola i al taller d'impremta del senyor Munier que treballava amb l'aviador Pasquier i en Popieul, mariner flamenc de Duinkerke. Per fi, abans de la porta de separació de la Section d'Études et de Recherche Informatique de l'Armée de Terre, s'ubicaven el despatx de l'*adjudant* Clerc i el local dels professors de francès, el nostre cau.

El director de l'escola era el coronel Raoul de Guillebon de Resnes, aristòcrata bonàs amb bigotis rojos i fornits i l'autoritat d'un canari anèmic, molt simpàtic. Vaig saludar-lo tal com m'ho havien ensenyat a Varces-Allières.

—*Chasseur Bezsonoff. Sixième bataillon de chasseurs alpins, quatrième compagnie, à vous ordres mon colonel.*

—*Mettez-vous en repos...*

Em van sorprendre la dolçor de la veu i la bondat del to.

El meu Virgili pels passadissos i despatxos de l'École Supérieure de Guerre Interarmées fou el brigada Clerc, cap-pelat amb l'aire inquietant del doctor Fu-Manxú. Li vaig dir ' *mon adjudant-chef* ' perquè portava un galó blanc amb un franja groga. Em va corregir, explicant que a les forces aèries els ' *adjudants* ' tenien un galó blanc, i els ' *adjudants-chefs* ' un de groc.

Em va resumir amb poques paraules el meu estatut de ' *scientifique du contingent* .'

—*Vous n'avez pas de chance, mon vieux....(Vostè no té sort, amic meu.)*

Per culpa de les restriccions de pressupost, el govern socialista havia decidit que d'ara endavant els professors del contingent ja no seriem oficials. Maleïts socialistes! Ja m'havien privat d'una beca de 10.000 francs a la qual donava dret fins llavors la ' *sous-admissibilité* ' a l'École Normale Supérieure.

Pagar un alferes a 1500 francs cada mes els sortia més barat que un soldat ras a 400 francs. En canvi, l'Armada, baluard del conservatisme, encara considerava com oficials els seus professors.

De l'antic estatut ens quedaven uns furs com dinar al menjador dels oficials i muntar la guàrdia com a cap de post.

El brigada Clerc em presentà al tinent de vaixell Leroux, nan amb cabells blancs. La talla ideal per servir en un submarí. D'entrada l'oficial em va precisar que l'havia d'anomenar

'capità ' sense fer servir el possessiu ' mon' de les altres armes. L'armada sempre ha conreat l'originalitat. A un tinent de vaixell, calia dir-li capità, i a un capità de corbeta comandant així com a un capità de fragata.

Li escassejava autoritat a aquell oficial cortès i afable. S'havia guanyat el motiu ' *dites, capitaine* ' perquè trigava cinc minuts abans que gosés donar una ordre. ' *Dites, Roche, je ne voudrais pas avoir l'air d'insister. Loin de moi l'intention de vous offenser, mais il faudrait aller le coiffeur.* ' Preferia el condicional a l'imperatiu.

D'altres soldats més dolents cantussejaven ' *Il était un petit capitaine qui n'avait jamais navigué.* ' (Era una vegada un petit capità que mai no havia navegat.)

Em va revelar les meues noves obligacions. Sota les ordres del coronel Maurice Parizot, antic caçador alpí, havia de donar classes de francès a militars estrangers vinguts d'arreu del món per formar-se a l'École de Guerre, '*l'université de la défense* ' que deien les publicitats a la parada del metro.

Llavors el brigada Clerc em portà al despatx d'un altre coronel, el qual em digué:

—*Repos. Mets-toi à genoux.* (Descansa. Agenolla't)

—Perdoneu?

—*Mets-toi à genoux et suce-moi.* (Agenolla't i llepa-me-la)

—Esteu boig, *mon colonel!*

—No has entès que era una broma per donar-te la benvinguda?

I em va ensenyar el seu galó groc. L' *adjudant-chef* Caugan, un colós bretó, portava els estigmes de trenta anys d'alcoholisme a les galtes. Elegant, intel·ligent, amb un humor eficaç, posseïa a la seua nevera el millor bar de l'École Militaire. Un dels seus plaers favorits era emborratxar els seus visitants tot insultant-los en bretó, la seua llengua materna.

—*Ev 'ta, ma faotr!* (Beu, amic meu!)

S'ha de reconèixer que beure mitja ampolla de whisky necessita un entrenament seriós.

Si bé la majoria dels militars que vaig tractar eren uns cretins sense cap cultura ni elevació moral, alguns oficials em van impressionar per llur altitud espiritual. Sempre recordaré la mirada pura i el verb precís del coronel de gendarmeria que dirigia l'École Supérieure de la Gendarmerie. Hi acompanyava el meu alumne, el comandant Martí de la Guàrdia Nacional de Veneçuela.

Durant aquell any passat a l'École de Guerre, em va sorprendre la qualitat dels sotsoficials de l'exèrcit francès, més intel·ligents i sovint més tolerants que la majoria dels professors que vaig haver de tractar als col·legis i liceus de tot França.

Entenia que, per culpa del seu alcoholisme, *l'adjudant-chef* Caugan no havia pogut esdevenir oficial. En canvi, treia mal a explicar que un home fi, divertit i lletraferit com en Patrice Clerc no hagués ascendit més amunt del grau de brigada. Em recordava el diàleg de *D'aquí a l'eternitat* quan Burt Lancaster contesta al seu amic. ' No vull ser un oficial. Sóc feliç al meu lloc. ' El seu racisme i el seu ideari neo-feixista no havien facilitat el seu ascens. La seua conversa m'interessava així com el seu humor, la seua passió per la civilització japonesa i novel·listes nord-americans com William S. Burroughs, però no deixava d'ésser un home inquietant i racista. Es delectava amb la precisió del meu vocabulari.

—*Mon adjudant, j'en ai assez d'être le ludion de l'ESGI.* (Mon brigada, en tinc prou d'ésser el ludió de l'ESGI.)

—*Le ludion, c'est exquis.*

Per tal de no quedar-se enrere, emprava un argot passat de moda. Dels soldats, generalment anomenats '*trouffions*' o '*bidasses*' ell en deia '*troubades*,' mot que m'agradava per la seua sonoritat tan a prop de '*troubadour*' (trobador) M'apreciava tant que dubtava dels meus orígens russos.

—Bezsonoff, vostè és massa intel·ligent per tenir sang russa.

Conreava un antisemitisme anacrònic. Li agradava repetir que els autors de la Bíblia havien plagiat l'epopeia de Guigalmeix. També afirmava que s'havia exagerat l'aportació

dels jueus a les arts. Li havia demanat què faria si un genealogista li revelés que descendia de semites.

—Em mataria...

El nostre superior, el coronel Raoul de Guillebon de Resnes, era un vell molt simpàtic amb senyals de senilitat avançada. Sovint rodava pel passadís central parlant i rient tot sol, manifestacions que divertien força el mariner Campion. Cada matí, el saludava dient-li '*Mes respects mon colonel.*' Em responia '*Bonjour Bezsonoff.* El que m'agrada amb el vostre cafè és que no em priva de dormir.' M'ho repetia tota la setmana. Menjava amb tanta rusticitat durant els àpats oficials que ens avergonyia a tots. Un dia que s'enganussava, havia recuperat el menjar amb el dit a dintre del canyó...En Clerc, categòric, havia dictaminat:

—*C'est un plouc.* (És un taujà.)

El coronel tenia un somriure tan infantil, un tracte tan bonhomiós que quasibé m'havia de vigilar per no tractar-lo de tu ni passar-li la mà per l'espatlla. Durant aquell any, va esperar debades que l'ascendissin a general. En Clerc, un cop més, trobà la fórmula definitiva.

'*Les étoiles filantes.*' (Els estels fugaços.)

Sota la direcció del coronel de Guillebon de Resne, la disciplina es feia tan lleugera a l'ESGI que oblidàvem que érem militars. Un matí que tenia molta pressa, en lloc de vestir-me de paisà fins a l'Escola on m'uniformaria com de costum, vaig barrejar els vestits civils amb els militars. Tampoc havia tingut temps de pagar el cupó mensual de la meua '*carte orange*' per circular al metro. Aquell dia vaig sortir a la parada École Militaire i no La Motte-Picquet Grenelle. Vaig saltar per damunt de la barrera de seguretat. Ja anava escales amunt quan una mà de ferro em va encrancar.

—*Suivez-moi...*

El paio tenia l'impermeable, el barret i el pentinat dels gestapistes a les pel·lícules dels anys

1960. Vam entrar al servei general de l'escola i va declarar:

—Han vist com va vestit aquest home?

Uniformat, vaig explicar la meua desventura a l'*adjudant* Clerc que digué, rient.

—No li han dit entre els caçadors alpins que no es poden barrejar els vestits civils i militars...El coronel li haurà de donar un '*motif*'.

—Què és això, '*mon adjudant*'.

—Un càstig sense importància...

I va concloure amb la seua frase favorita.

—*Qu'ils sont cons ces biffins!* (Aquests fantassins, quin colla d'imbècils!)

El pis de la padrina Jeanne era minúscul. Menys de deu metres quadrats. L'edifici es remuntava segurament a la fi del segle XIX, amb el pati tradicional vigilat per una porteria. No disposava de dutxes ni de banyeres. A l'escala, entre cada planta, hi havia un vàter que es compartien els ocupants de quatre pisos. Em dutxava cada matí a l'ESGI i els oficials, amb qui em creuava com el coronel Saillard, em felicitaven. Es pensaven que corria per mantenir la forma. Malgrat la incommoditat, el pis del carrer d'Alembert semblava un palace provençal comparat amb les lliteres de la caserna Dupleix. Si m'hi hagués allotjat, m'hauria calgut complir amb les mateixes feines que a Varcès-Allières, en contradicció total amb el meu estatut de '*scientifique du contingent*'. Cada mes, l' '*adjudant*' Clerc rebia una demanda de càstig en contra dels '*conducteurs*' Roche i Bezsonoff, nom que reben els soldats de les tropes logístiques. En Bruno, rai. Jo ni tenia el permís de conduir...En Clerc gitava, exasperat, a la paperera la carta de Dupleix dient, naturalment:

—*Qu'est ce qu'ils sont cons ces biffins!* (Aqueixos fantassins són uns cretins!)

El pis de la padrina es trobava al barri de Denfert, conegut per l'estàtua del lleó de Belfort i l'estació de metro, parada molt important cap a les línies del sud. La Rue d'Alembert donava a la Rue de la Tombe-Issoire. Un nom molt misteriós. L'aparador d'una animaleria,

amb cadells bufonets, atreia els vianants. De seguit, el carrer desembocava en l'Avenue du président Coty que menava al Parc Montsouris. Quan era petit, hi havia passat hores delicioses amb la padrina Jeanne. M'agradava especialment la roca amb una carretera i túnels ideal per a jugar-hi amb cotxes. L'altra artèria del barri, ex Avenue d'Orléans, homenatjava el general Leclerc. Sortint de la parada Mouton-Duvernet, encara es veia una placa amb l'antiga denominació, tan lluent com les noves. Segur que havia despistat més d'un turista.

Els vells habitants del barri com la padrina Jeanne la tenien peluda perquè molts carrers havien canviat de nom en quaranta anys. L'Avenue d'Orléans, anomenada Avenue du Maréchal Pétain durant la guerra, es deia Avenue du Général Leclerc; l'Avenue du Parc Montsouris Avenue du Président René Coty; Rue du Géorama Rue Maurice Ripoché i, per embolicar-ho tot, la part occidental de la Rue Dareau es deia Rue Rémy Dumoncel.

L'avinguda del general Leclerc acollia moltes botigues, cafès plens d'espanyols i cinemes. L'inconvenient del pis provenia essencialment de la presència del meu cosí Eric Deron i del seu gos Fripon. Tot i que s'havia format al liceu francès de Viena, el meu cosí no era pas una persona de cultura francesa. Parlava francès amb un accent germànic molt marcat que acabava cansant. Fins i tot, el seu avi Deron es mofava quan el trucava a Châtenay-Malabry i li responia. ' *Ja!* ' o ' *Jawolh* ' segons el seu humor. L'Eric no reconeixia Fernandel ni la cançó *Fascination* ni el general De Gaulle. En canvi, sempre esmentava gent totalment desconeguda a França. Fins i tots les grans organitzacions internacionals no tenien el mateix nom per nosaltres. De l'ONU en deia VN i de l'OTAN NATO.

El seu ca m'havia agafat afecte perquè estretejava en aquell pisot tan petit. Quan plegava d'hora a l'ESGI, anàvem a passejar pel terraple de l'avinguda Coty. Vaig arribar aviat al mateix coneixement de l'alemany que el gos. En comptes de dir-li ' *couché!* ' li cridava ' *Platz* ' com el seu amo. Era un animal manyac i net. Evidentment, no desprenia pas una

olor d'espígol.

En Marc, germà gran de l'Éric, feia de tanatopràctic a Tolosa. Sempre surten clients en aquest ram. En Jean-Luc, el bessó fratern de l'Éric, vivia a Rigardà. No recordi quins estudis cursava l'Éric, tan fet per l'abstracció com una monina per la física nuclear. Havia entapissat les parets de la cambra amb fotos de la seua jove i d'en Fripon. La vigília dels examens, ballava a les discoteques de moda amb un company hongarès. Tornava a hores petites. Sempre ens desvetllava a mi i el ca. Quan tornava d'Àustria, devia calcular l'hora que em molestaria més. Arribava en plena nit i en Fripon, content, em saltava a sobre. No compartíem res tret del nostre cosinatge. Li agradaven l'esport, la fotografia , els cans, el rock i les discoteques. Noi l'he vist mai amb un llibre a la mà, ni un.

L'endemà de la meua llicència, el divendres 2 d'octubre del 1987, em va portar amb el cotxe a l'estació de Lió. El vaig tornar a veure vint-i-cinc anys després a Bellestar de la Frontera.

Els meus col·legues

L'endemà de la meua arribada a l'ESGI, vaig conèixer en Dominique Quero. amb qui treballaria durant nou mesos. Físicament i moralment, semblava l'Ashley d'*Allò que el vent s'endugué*. Fill de gent del poble, en Dominique ho devia tot a l'escola de la República. L'havien aprovat a les oposicions de l'École Normale Supérieure. Així coneixia uns quants amics meus de Niça com Jean Centini, Yann Bretel i Pierre Carboni. Tot preparant les oposicions de l'agregació, en Dominique estava redactant una tesi sobre Momo —en grec Μωμος— una divinitat menor que personificava la conya. Ell l'anomenava Momus, a la manera llatina. S'expressa en un francès molt pur, sense cap renecc ni expressions col·loquials. Durant un permís del coronel de Guillebon de Resne, el coronel Guillot, que s'avorria al despatx del comandant Merelli, va dirigir l'ESGI. Enyorava tant els regiments de la seua joventut que va mirar d'imposar una disciplina realment militar a la nostra acadèmia. A causa del seu autoritarisme, en Dominique no podia seguir el pla d'estudi que s'havia fixat. No parava de rondinar.

—Quel connard ce type! Quel enculé ce Guillot!

Em va meravellar que un home tan distingit com el professor Quero conegués les grolleries franceses i sabés col·locar-les tan bé en les frases. En Bruno, rient, digué:

—Home! No oblidis que ell també és francès.

El coronel Guillot, cardíac, no va molestar-nos gaire temps. Va morir al cap de poques setmanes. Vergonyós d'haver blastomat tant, en Dominique va anar a les exèquies del coronel a l'església de Les Invalides. Jo, com que no havia repotegat, em vaig quedar a l'ESGI.

Brillant estudiant, parlava un castellà molt castís amb una cantarella francesa espantosa. No sabia pronunciar els sons que no existeixen en francès. Ni un. Vam tenir la nostra primera desavinença el dia que va morir Thierry Le Luron. Jo admirava aquell artista,

imitador prodigiós i bon baríton d'opereta. Vaig notar que en Dominique no entenia que volgués anar al seu enterrament. Molt dolç, discret, el seu estil seduïa els oficials asiàtics, sobretot els tailandesos que l'anomenaven ' *Mon professeur laboratoire* ' perquè els feia repetir, amb la paciència d'un sant, fragments de diàlegs. El coronel japonès tampoc entenia el francès elemental. Recordi el dia que li vaig dir ' *Bonjour, mon colonel. Il fait beau aujourd'hui* ' (Bon dia coronel. Fa bon dia avui.) tot ensenyant el cel.

Els dos Kim de l'exèrcit coreà tampoc ens comprenien. Com m'empipaven amb llur veueta de pallagueta i llurs postures! Tanmateix, van regalar-nos una antologia molt interessant de la literatura coreana.

En Dominique s'havia casat amb una dona simpàtica, curteta i potonejaire. No suportava que em toqués sense parar. A més, feia moltes preguntes indiscretes. Reconeixia, *in petto*, que ella era una bona persona però, amb la intransigència del jovent, la trobava exasperant. Pel que fa a en Dominique, no li podia retreure res, tret de la seua perfecció. Mai no criticava ningú, era servicial, cortès, intel·ligent, modest, culte, senzill, amb un humor real, però m'avorria.

No els vaig tornar a veure des del juliol del 1989.

En Jean-Maxence Granier tenia els cabells rossos i arrisats. En contradicció amb el *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France* d'Albert Dauzat, li repetíem que era una metàtesi ambulat ja que hauria hagut de dir-se Garnier, nom molt més corrent a França. Vivia a cinc minuts de metro de l'École Militaire, en un *casoal* de la Rue du Cirque, a la part baixa dels Camps Elisis. Amb un sentit de l'humor real, excel·lent en les imitacions de Jean-Paul Belmondo i de Michel Galabru, ens deixava entendre que no érem del mateix braç. Un exemple típic del burgès parisenc encantador i exasperant.

Morè, amb els cabells rebels i abundants, en Bruno Roche estava ressentit amb els seus pares perquè mai no li havien parlat de la Khâgne. Eren molt bona gent, però. El pare

d'en Bruno —René—feia de professor de gimnàstica i la mare, de confessió protestant, dirigia una escola de raval on els petits moros li demanaven si havia conegut l'època dels dinosaures.

En Bruno, apassionat pels egipcis, les cançons de Johnny Halliday i la vida de Serge Gainsbourg, va descobrir massa tard l'existència de la Khâgne. Ja cursava estudis de lletres a la facultat de Saint-Étienne. En Bruno s'estimava molt la seua pàtria considerada injustament com una ciutat industrial molt lletja. Gràcies al meu amic, vaig conèixer una població molt agradable, plena de parcs i de pujols arbrats. Als pobles dels voltants com Monistrol o Valprivàs, els vells pagesos encara conservaven l'occità, particularitat que encantava en Bruno que hauria volgut ser plenament meridional. Esmentava tothora Philip K. Dick, novel·lista desconegut en aquell temps. La ucrònia de *The man in the high castle* l'entusiasmava. De tot aquest novel·lam només salvaré *Confessions of a Crap artist*, Boig per la literatura, en Bruno volava de noia en noia. Quan el vaig conèixer, festejava una perruquera de Saint-Étienne. Havia indignat en Bruno, que s'havia enderiat pels jeroglífics, quan li havia demanat amb els seus llavis molsuts. ' Egipte? Què és això Egipte, ' Més endavant, vaig tractar una mestra graciencia que no sabia on queien Polònia i Algèria. Per afegitó, en Bruno havia estudiat rus, coneixement que li envejava. Igual que jo, en Bruno s'havia d'allotjar al quarter Dupleix, però s'estimava més dormir en un llit de les quadres de l'École de Guerre que donaven a l'avinguda Duquesne. Tan bon punt, mon cosí se n'anava a Viena, convidava el meu amic a casa. La convivència era molt agradable, però li retreia de tocar la ràdio. M'agradava escoltar els programes en llengua catalana de Radio Pays i, per culpa seua, em costava retrobar la freqüència.

No ens vam perdre de vista després del servei militar. Va efectuar les pràctiques de professor en un liceu de Besançon. Els seus col·legues de castellà van organitzar un viatge lingüístic a Barcelona. S'estaven en un hotel del carrer de Sant Pau. Els vaig servir de guia tota la setmana. Malgrat els meus esforços, la meua mania de parlar català va desplaure als col·legues d'en Bruno. La majoria dels professors de castellà a França odien la nostra

llengua i no saben res de la nostra cultura. Durant aquella estada, vaig conèixer una noia russa. Venia de Lípetsk, una ciutat a prop de Voronej, bressol dels Bezsonov. Aquella trobada em va donar ganes d'aprendre rus. Fins llavors, mai no se m'havia acudit estudiar la llengua del meu avi patern malgrat la insistència simpàtica d'en Pierre Carboni.

La meua amistat amb en Bruno s'afermà durant la meua estada a Bruay-en-Artois l'any 1990. Sovint, els dissabtes, agafava l'autocar cap a Lilla. Hi vivia en un apartament de la Rue Nationale amb la Murielle, una flamenca de Mergem, població que l'administració francesa anomena Merville. Per pagar-se estudis de dret, la Murielle feia de vigilant al col·legi Henri Dunant on ensenyava en Bruno. Alta, rossa i guapa, molt discreta, tenia un aire de la Victoria Paris, actriu pornogràfica molt coneguda en aquell temps. Mai no oblidaré aquella conversa. Era el 14 de juliol del 1989 en un cafè de París.

—Mumu —digué en Bruno— T'hauries de malfiar d'en Bezso. Pel que veig, li agrades molt. M'ha dit que semblaves la Victoria Paris, una porno-star. La Murielle no és una porno-star, però llepa molt bé. Oi que me la llepes bé, Mumu?

—Calla o et faré una cara nova...

He reproduït aquest fragment perquè tingueu una idea del personatge. Cantava tot lo dia les pitjors cançons obscenes del patrimoni francès com *La digue de Nantes* o *La grosse bite à Dudule*.

*C'est la grosse bite à Dudule,
Je la prends, je la suce, elle m'encule,
Ah ! que c'est bon que c'est chaud, que c'est rond
Quand il me la cale dans l'oignon
C'est pas une bite ordinaire
Quand il me la fout dans le derrière*

Mai no he conegut ningú tan decadent. Llepacul amb la jerarquia, el seu anticonformisme no era sinó una aparença. En tornar les vacances, baixàvem cap al migdia. Travessàvem de nit la meitat de França. Retrobava sensacions dels viatges de la infantesa amb noms com ' '

l'aire du rossignol. '

Durant el trajecte, el meu amic m'enlluernava evocant les cançons de Serge Gainsbourg, la civilització egípcia o els gols de Jean-Michel Larqué.

Arribàvem passat mitjanit a Monistrol. Excitat pel viatge, no podia dormir de seguit i llegia els tresors de la biblioteca com *L'art nazi* d'Adelin Guyot i Patrick Restellini.

L'endemà, xerrava amb en Frank, el germà petit d'en Bruno i el seu cap de turc. En Bruno no suportava que el seu germà, més llest que nosaltres, no hagués passat les oposicions de l'educació nacional i es quedés al país ensenyant filosofia en una institut catòlic mentre a nosaltres ens tocava treballar en una terra que odiàvem. Li feia bromes de mal gust a les quals vaig col·laborar de tant en tant. Vaig enviar des de Bas-en-Basset una postal a en Frank, adoptant la identitat d'una alumna del seu institut enamorada d'ell. Pobre Frank!

Dues persones molt respectables —una d'elles és inspector d'anglès de l'educació nacional— em solen trucar torrats a la matinada. Déu sap per què pensen en mi...

Quan en Bruno es va instal·lar a Auxerre, vam visitar la Borgonya. Sovint pujàvem a Vézelay i, en aquell lloc inspirat, fins i tot en Bruno es mostrava seriós. Per fi obtingué el trasllat a Saint-Étienne. No sé pas per què els fils de la nostra amistat es van distendre. Potser ens coneixíem massa. Els nostres acudits ja no ens enriolaven. Fa quinze anys que no ens hem parlat. Potser ens retrobarem un dia en una llibreria del Purgatori.

A la planta superior de l'ESGI es trobava una impremeria necessària per al funcionament de l'escola. Un jove impressor —el senyor Munier— dirigia dos soldats. El mariner Popieul i l'aviador Pasquier.

En Popieul, natural de Duinkerke, no podia veure els anglesos. Contava relats de l'evacuació del 1940. Uns mariners anglesos havien donat cops de rem a soldats francesos

que volien embarcar-se per fugir de les divisions blindades alemanyes. En Popieul no sabia neerlandès igual que molts flamencs del *Westhoek*.

En Pasquier, parisenc, universitari com nosaltres, ens envejava. Sofria de la seua relativa 'servitud' militar. Igual que en Jean-Maxence Granier, no es perdia un vernissatge. El mariner Champion, intel·ligent, treballava a la secretaria sota les ordres de la senyora Dietbold, *adjutant-chef* de les forces aèries, que apreciava molt, massa segons en Clerc, la companyia dels oficials africans. L'amic Champion classificava la correspondència rebuda i la portava als diferents despatxos.

Després de la tranquil·litat de la muntanya, em vaig confrontar de seguit amb el brogit de la capital. A banda de la nostra feina de professor, l'exèrcit ens confiava algunes missions administratives com recuperar els visats dels oficials a la prefectura de policia, cercar documentació sobre el portavions Béarn a l'arxiu del castell de Vincennes. A la fi del novembre, em van ordenar que acompanyés a alguna població llunyana dels afores un coronel de l'exèrcit burundès. Aquell oficial afable em va explicar sense amargor que pocs francesos coneixien el seu país ja que havia estat una colònia alemanya abans de pertànyer a l'imperi belga.

Aquell home baixet pareixia fràgil, detall simpàtic en un oficial superior. S'expressava amb el francès acadèmic i acolorit, amb olor d'ananàs, dels africans. M'hauria agradat intimar amb aquell coronel modest i discret, però la vida és un tren que deixa molta gent a estacions diferents de la nostra.

Aquell dia, vam trobar-nos atrapats en un flum d'estudiants, al cor del barri llatí, com el 1968. Els estudiants, quasi tots fills de burgesos, desfilaven per reclamar la dimissió d'Alain Devaquet, ministre de l'educació nacional. '*Devaquet, si tu savais, ta réforme où se la met...*'

Em sentia totalment estranger a aquelles reivindicacions. M'hauria agradat més que

manifestessin amb tanta energia per a exigir una 'reparació històrica', segons les mateixes paraules del president Mitterrand, i exigissin l'oficialitat de totes les llengües de França. Tothom té les seues causes...S'escompixava tot sovint a París i els estudiants no es desanimaven. Aclapat en un cotxe militar amb el meu coronel africà, tenia por que els estudiants ens escometessin. Vam franquejar sense estralls la cruïlla dels Boulevard Saint-Germain i Boulevard Saint-Michel. Ja es feia fosc quan vam arribar a una població sinistra. Un sergent begut em va mirar amb un aire ple d'amenaçes. Al mateix moment, passava un general amb qui m'havia creuat unes quantes vegades. Aquell home semblava més un oficial de l'exèrcit de les Índies que no pas un general francès. Tot en el seu caminar indicava l'oficial de cavalleria. El 1986 l'anomenaven ABC. Arma blindada cavalleria. Tal com ens ho havia explicat *l'adjudant* François a Varcès, l'exèrcit improvisava una abreviació per qualsevol mot amb més de tres síl·labes. Es tractava d'una romanalla de les parles de l'Indoxina?

Vaig saludar el general.

— *Mes devoirs, mon général.*

— *Bonjour, mon petit* —digué, tocant-me la mà.

Davant un carnet d'adreces tan prestigiós com el meu, els sotsoficial malcarat se'n va anar.

Per l'estiu del 1986, uns atemptats van ensagorar París. Una bomba va devastar el magatzem Tati a la Rue de Rennes, un dels carrers més concorreguts de la capital. Ni sé quantes vegades hi vaig passar. Recordi la nit de juny del 1993 quan hi vaig veure *My Fair Lady* amb en Centini al cinema *L'Arlequin*.

Quan circulava per París, els controls de policia no em molestaven. Gràcies al meu uniforme i el meu pentinat reglamentari, passava per tot. Saludava els gendarmes. Em tornaven el salut. Un dia, un gendarme em va demanar quin grau tenia, impressionat pels meus galons de científic del contingent.

En aquell temps, no havia viscut prou per tenir por de la mort. Per mi, era una abstracció,

un tema literari, un esdeveniment desplaent que només concernia la gent mal preparada que badava. Havia enterrat un amic només. El senyor Alexis Porcedo al cementiri de Sant Laurenç dau Var.

Del 4 al 7 d'octubre del 1986, el papa Joan Pau II viatjà a França. El meu batalló, així com totes les unitats de l'exèrcit francès, fou en estat d'alerta. Van enviar unes companyies de combat per vigilar les carenes.

Sovint la tragèdia s'acampa amb el grotesc. Els dramaturgs romàntics ho sabien.

A l'École de Guerre, blanc prestigiós, van armar els soldats. No fos cas que muntant la guàrdia ens trobéssim sense cartuix com els dos primers soldats francesos morts, indefensos a Batna, la primera nit de la guerra d'Algèria.

Van ordenar a un comando de les forces aèries de sotmetre a una prova la seguretat de l'École Militaire. Els membres del comando es varen introduir de nit dins de l'Escola. Les sentinel·les havien rebut les consignes de respectar les tres '*sommations.*' *Halte! Halte qui va là! Halte ou je fais feu.* ' Un soldat es va saltar els tres avisos i va disparar en una ombra que s'avançava perillosament. Li va trencar una cama. El coronel el felicità, dient-li amb un somriure :

—Vostè té bons reflexos, dispara bé però d'ara endavant convindria que respectés els tres avisos...

Els catalans de París

Cada dimarts tenia la tarda lliure per estudiar. Havent dinat, agafava el metro i baixava a la parada Hôtel de Ville per dirigir-me al Centre d'Estudis Catalans de la Rue Sainte-Croix de la Bretonnerie que ocupava un palauet al barri del Marais, molt a prop de la famosa Rue des Rosiers, el carrer dels jueus de París. A la planta baixa, rere vidres, s'entreveia sempre alguna exposició. Al segon pis, la sala de lectura. La majoria dels llibres provenia del fons de l'antiga biblioteca de Francesc Cambó. D'ençà de la mort del prohom, el centre continuava adquirint llibres. Arribaven les novetats com *Amorrada al piló* de Maria Jaén, molt de moda, i les darreres novel·les de Montserrat Roig, l'autora catalana més preuada en aquell temps. També esmentaven sovint Quim Monzó, Manuel de Pedrolo, Maria Aurèlia Capmany i Manuel Joan Arinyó. Com hauria pogut endevinar que, tants anys després, el novel·lista de Cullera acabaria sent un dels meus millors amics?

El centre rebia també els principals periòdics catalans. *L'Avui, El Punt, El Diari de Barcelona, El Món, El Llamp, El Temps, Serra d'or, l'Avenç.*

M'agradaven molt els articles de la Montserrat Roig. El meu amic Josep Coloma i Fontcuberta, anomenat ' *el catalán* ' al seu barri, havia festejat la seua germana. Retreia a la Montserrat que fos ' una xafardera ' perquè revelava els secrets de la família.

Durant aquell any del servei militar em vaig endrapar una quantitat de llibres catalans, en particular els volums beix de la Millors Obres de la Literatura Catalana.

Aquella biblioteca hauria constituït una antecambra del Paradís sense els morros de la bibliotecària. La Marie-Claude, d'una bellesa morena i picant que recordava la Gina Lollobrigida, m'atreia molt. Oferia un espectacle realment extraordinari quan, cenyida en pantalons negres *alla putanesca*, col·locava llibres a dalt d'una escala. Poques vegades en ma vida he tractat una persona tan esquerpa. No parlava sinó per vomitar mots desagradables amb el seu accent dels barris baixos de París. Com es va enfadar el dia que li vaig demanar per què no parlava la nostra llengua bo i treballant en una biblioteca

catalana?

—Mai no m'han pagat cap formació per aprendre català!

Cada dia emplenava ressenyes sobre llibres el títol dels quals ni entenia. L'altra bibliotecària, una becària del Principat, feia creure que venia de Barcelona quan en realitat procedia de Santa Maria d'Oló.

A vegades projectaven alguna pel·lícula. Així vaig veure *La plaça del diamant* i *La ciutat cremada*. La retirada de Silvia Munt amb la Rosa del Montsià em va sobtar. Malgrat els meus esforços, no aconseguia oblidar-la del tot i el seu record encara em feia patir.

El meu horari a l'ESGI no em permetia seguir les lliçons de literatura catalana. Em vaig conformar amb les classes de llengua de nivell avançat del professor Joan Dorandeu. Natural de Marqueixanes, poble del Conflent on la padrina Jeanne tenia parents, en Dorandeu a la ratlla dels cinquanta anys amb els cabells platejats i els trets fins, ensenyava castellà al liceu Camille-Sée, establiment on havia treballat Simone de Beauvoir, '*la grande Sartreuse*'. S'apassionava per la defensa i la il·lustració de la llengua catalana. Havia publicat amb la Montserrat Prudon *El catalán sin esfuerzo* a la col·lecció Assimil, manual que m'havia ajudat a ordenar els meus coneixements. Només sabia el català dels avis, el català parlat a Nils molt representatiu del català rossellonès. El professor Dorandeu guardava al calaix una versió francesa d'aquesta obra i va haver d'esperar trenta anys per veure-la a les llibreries. L'admirava amb intensitat, com havia venerat el professor Marty a Niça, tot i que li retreia la seua fal·lera pel normatiu. Fins i tot en la conversa privada no s'autoritzava cap concessió regional. Mai. La lectura del *Diari de Barcelona* el feia patir a causa dels seus castellanismes assumits. Tampoc li havia agradat l'eslògan '*Barcelona, posa't guapa*'.

Entre els seus alumnes venia un enginyer bretó el nom del qual he oblidat. Gràcies a aquell home, em vaig adonar de la decadència de la nostra parla al Rosselló.

—He passat una setmana a Catalunya Nord i no he pogut parlar amb ningú...

Vaig mirar de matisar, tot reconeixent in petto que tenia raó. Nils constituïa un illot lingüístic al mig de la plana rossellonesa malgrat la proximitat de Perpinyà. Les vinyes entre l'*endret* i els pobles veïns —Cànoes, Pontellà, Pollestres— mantenien la vitalitat de la llengua. Tots els pagesos, amics dels avis, parlaven català tot lo dia. Per tant, tenia una visió desformada de la situació real del país que l'enginyer bretó havia copsat millor que jo. Tots els coneguts dels avis eren catalans, però ja tenien una edat. El padrí ja havia passat els setanta-cinc, la padrina els setanta.

A més del bretó, un jove andorrà, anomenat Esteve, seguia les classes del professor Dorandeu. Ens veïem sovint. Li vaig donar lliçons gratuïtes de literatura per entrenar-lo a la prova oral de francès al batxillerat. Crec que mai no he sabut el seu nom de casa. Li deia Esteve i prou. Si mai es reconeix en aquestes línies, que m'escrigui a l'editorial. També venia un ceretà ros i una francesa que posseïa una casa a l'Empordà. Volia simpatitzar amb els veïns. Se sabia totes les regles de gramàtica, però li costava expressar-se.

L'altre alumne 'exòtic' era mossèn Jean Poutot. Fill del concili de Vaticà II, no suportava els integristes i solia dir: 'Lefebvre, Le Pen mateix combat.' Parlava un català molt curiós, amb l'accent tan particular en francès del Franc Comtat, que havia après amb el mètode Assimil. Emprava mots literaris com àdhuc, romandre. També dominava el portuguès, el castellà, l'alemany i l'italià. Entre totes les llengües, preferia la de Dant. Confessava i organitzava visites de Notre Dame en totes aquestes parles. Coneixia molts restaurants bons i barats. Sopàvem sovint a *Les Femmes Savantes*, un restaurant de la Rue Suger, i bevíem un te amb menta a *La Rose de Tunis*. Quan les finances es revelaven més baixes, compràvem una pizza deliciosa per a cinc francs a la Rue Franciscque-Gay. Parlàvem de filosofia romànica, del seu servei militar a Colomb-Béchar.

El meu cosí Karim, a banda del neerlandès, dominava l'alemany, punt comú amb mossèn Poutot. Vaig convèncer el meu parent de participar en una broma. El vaig presentar a

mossèn Jean com el meu corresponsal alemany i vaig pretendre que no sabia francès. Vam dinar junts en un petit restaurant cap a la plaça Maubert. Jo parlava anglès a en Karim i francès a mossèn Jean. Mentre menjàvem, em queixava del meu fals corresponsal.

—Jean, t'has fixat que, com tots els alemanys, és pesat, però molt pesat. Un plom. Fa una setmana que me'l tragini a pertot i ja no el suport. A més, sovint fa pudor.

En Jean, molest, no deia res, mentre el cosí s'aguantava la riulla.

Quan no manllevava llibres a la biblioteca catalana, els comprava a la llibreria Pam de Nas. M'havia assabentat de la seua existència gràcies a una entrevista a Ràdio Arrels de Pere Manzaneres amb el llibreter Jean-François Coche. Havia apuntat l'adreça: 30 Rue des Grands-Augustins, a dues passes del cinema *Action-Christine* on havia vist *Macao* amb Jane Russell. Com l'havia desitjada en aquella pel·lícula sobretot a la fi quan porta una bata negra de setí i ataca Robert Mitchum amb estisores! En 20 m² en Coche disposava d'un fons de deu mil llibres en occità i en català. Amb els seus pares, solia estiuajar a Espanya. Un any, van visitar Catalunya i el jove Coche va notar que els catalans parlaven una altra llengua.

Enginyer agrònom de formació, va fer pràctiques a Lleida. Mentre estudiava a Nancy, va poder millorar el seu català enviant una lletra al director de *Destino*. Demanava a mantenir una correspondència amb la gent disposada a ajudar-lo. Havia treballat a Alger. Parlava un català molt pur, amb un accent excel·lent, un xic metàl·lic potser. Dominava tots els dialectes occitans i considerava Romanilha com un enemic personal.

—*Si je le voyais devant moi, je lui botterais le cul à ce coco là.*

L'acusava d'haver causat la mort de Théodore Aubanel. Menystenia Frederic Mistral. En canvi, apreciava molt Aubanel i Charlon Rieu. Poca gent m'ha impressionat tant com ell. S'havia inventat un mètode propi per llegir obres en llengües estrangeres. Ajudant-se amb un diccionari, començava amb llibrots per la mainada. Un cop que havia copsat les bases de l'idioma, es llançava en la lectura dels clàssics. El rus, però, se li havia resistit.

Després de lluitar durant trenta anys, va haver de cedir. Cap autoritat no va ajudar-lo a mantenir una presència catalana a París.

Ara la llibreria no existeix. En lloc de les obres de Frederic Mistral, Mercè Rodoreda, Joan Bodon i Josep Pla, podreu menjar un kebab si passeu per allí.

En aquell temps, el centre català de la Rue Sainte-Croix de la Bretonnerie servia d'ambaixada catalana a París. Hi passaven exiliats de tota mena per sentir aires del país, conversar amb compatriotes i llegir la premsa del país introbable a París. No sé com s'ho feia Robert Brasillach per comprar *La Publicitat* als quioscos dels bulevards. Cinquanta anys després, els diaris nostrats eren invisibles a París, fins i tot a les estacions.

Entre tots els exiliats que vaig conèixer, vaig simpatitzar amb un tal Magí Rosselló. Aquell quinquagenari havia complert mil oficis abans de publicar novel·les negres. Com podia desagradar-me un home que s'anomenava Rosselló i Magí com la capella de Sant Magí a Montboló? Em va regalar el seu *Parany suís*. Si bé no en en recordi res, almenys no em va avorrir. Vaig tenir el mal gust de deixar-li el manuscrit de *El primer cop*. Se'l va llegir o, si més no, m'ho vaig creure. Fins i tot em donà consells que no em serviren de res perquè passaren molts anys abans que els entengués.

—Nen, el teu llibre no està malament, però, digui el que digui la senyora Rodoreda, una novel·la no són només paraules. Les paraules constitueixen les pedres de la casa. El llibre no pot ser només un recull de frases boniques. Una novel·la, per plagiar Jean Gabin, és primer una història, segonament una història i tercerament una història. Una novel·la la fan personatges i un clima. Si vols escriure llibres sense personatges, sense història amb un estil verbós no escriuràs cap novel·la. Només podràs parir un d'aquests experiments avorrits que agraden tant als francesos i als crítics, un bluff pretensions i va ple de consideracions sobre la pintura, la vida, la mort i la pèrdua. Hi ha gent que s'avorreix tant que et vol avorrir amb llibres buits. Tens traça. Tens imatges originals, però no és suficient. En una novel·la, els passadissos, els túnels m'apareixen com els moments més importants

del llibre, les seves transicions. Una novel·la, Daniel, em fa pensar en la travessia a peu d'una ciutat. Has de passar per tots els carrers petits dels suburbis per accedir al centre. I si's plau no imitis a ningú. Escriu el que t'agrada. Parla de temes que t'interessin. Fug de les modes. Escriu i, si no vens cap llibre, vés a passejar. La vida és meravellosa, plena de països desconeguts on parlen llengües màgiques i on t'esperen dones complicades. Viatja, llegeix i escriu només si tens coses a dir i no oblidis mai que un dia només Déu entendreà les nostres pobres parles humanes...

Una ocasió perduda

A revetlles de Nadal, vaig baixar a Perpinyà. La nit era glacial. Dues barcelonines xerraven

en el compartiment on ja s'havien instal·lat amb un noi vietnamita i una francesa molt bonica. Menut i àgil, l'annamita s'enfilà a dalt dels seients i va dormir sobre les maletes. Vaig descobrir que les dues barcelonines treballaven a la secretaria del Centre Català. No les coneixia, perquè llur despatx es trobava a l'últim pis. Volien veure els llums dels poblets dins la nit mentre que la francesa preferia que abaixessin la cortina per poder dormir. Recordi que el germà del vietnamita s'estava a Cànoes i em va portar a casa dels avis. No el vaig tornar a veure mai més.

Gràcies a una vaga dels ferroviaris, les festes de Cap d'Any van durar més del previst. Cada dia, trucava a l'ESGI per comunicar-los que no podia pujar a París. Al cap de pocs dies, el tinent de vaixell Leroux —*Dites capitaine*— va exigir que tornés. Em vaig presentar a l'estació de Perpinyà sense cap bitllet. L'únic militar que vaig veure portava l'uniforme turquesa dels gendarmes auxiliars. Segons ell, un tren sortiria d'aquí a una hora. Vaig proposar-li que l'esperéssim a dintre del cafè París-Barcelona. Es deia Jean-François Mir i venia d'Eus. Pronunciava el nom del poble amb una fonètica ben catalana i no a la francesa. Li vaig demanar:

—Parles català?

I tant que el sabia! Tenia set de parlar-lo. Li rajaven de tot el cos les ganes de catalanejar, com un botàs lingüístic. S'expressava en una llengua rica, autèntica, amb gal·licismes inevitables. Em confià els seus projectes. Li hauria agradat quedar-se a la gendarmeria i treballar al país. Vam xerrar fins a Briva on es va transbordar.

La mateixa setmana, vaig comprar a la llibreria Pam de Nas un compendi de gramàtica catalana en francès i l'hi vaig enviar amb una lletra redactada, naturalment, en un català rossellonès comprensible. Em va respondre amb un tros de vós, que deia el padrí, donant-me les gràcies amb una fredor no gaire cortesa. Per culpa de la meua precipitació vam perdre un militant.

Lluís Llach fou el primer cantant català que vaig conèixer amb Jordi Barre i Raimon.

Quan passava l'estiu a Nils, sovint veia vells cartells, grocs i mig esfilagarsats, anunciant concerts. A la primavera del 1985 vaig comprar a la FNAC de Niça ' T'estimo.' Em va agradar tant que en vaig oferir un exemplar pel meu pare. Si 'Que reste-t-il de nos amours?' de Charles Trenet és per mi la cançó francesa més bonica, ' Amor particular ' s'enduu la meua palma personal en català.

Cada nit tornant de l' ESGI, enfilava l'avinguda del president René Coty. Quan no hi havia ningú, solia entonar ' Amor particular ' sota les finestres de l'hospital de la Rochefoucauld. M'agradava, particularment, la seua pronúncia de la ce de joc.

' I en la nostra partida, sempre m'has donat un bon joc. '

En Miquel Àngel Vidal i López em guià a través de l'univers llachustre. Per qualsevol cançó del mestre, proposava una anàlisi molt fina. Les comentava amb la ciència d'un Nabokov davant les millors pàgines de Tolstoi i Puixkin.

Vaig sentir Llach al *Théâtre de la Ville*. Aquella nit l'acompanyaven Marina Rossell i Maria del Mar Bonet. L'interpretació de ' Ni que només fos ' em semblà magistral, superior a la versió gravada en estudi. Dins la multitud, vaig reconèixer el professor Joan Dorandeu, el meu amic andorrà, l'Esteve, així com el jove president del cercle occità de París que organitzava conferències interessants en una antiga església de Ménilmontant. Més que el cantant, crec que ens atreia al vell teatre de Sarah Bernhardt el símbol, el reflex de l'ànima d'un país que volia existir.

Quan tornava de permís, els diumenges a la nit, tenia por de topar-me amb la Sandra al tren. M'havia enamorat de la Rosa i de la Ruth d'ençà que ens havíem vist per darrera vegada a Niça, però em quedava molta amargor d'aquell malaguanyat amor. Durant tres anys, m'havia calgut interpretar el paper del '*amigo maricón*' que ja començava a veure's a les comèdies de Nova York. Aquell paper em cremava.

Més que a Canes, tenia por de trobar-me amb la Sandra a l'estació Sant Carles de Marsella on s'agafava el TGV cap a París. La Sandra i jo no vivíem gaire lluny l'un de l'altre. Jo

m'estava a la Rue d'Alembert i ella, a dos quilòmetres, a l'anex de l'École Normale Supérieure, També hi vivien els meus amics de la Khâgne de Niça Pierre Carboni, Yann Bretel i sobretot Jean Centini. El porter em coneixia i em deixava entrar al vestíbul de vidre sense que truqués al timbre. Sempre el travessava amb precaució, com els molls de l'estació de Marsella. Una nit, vaig reconèixer la veu de la Sandra, però em vaig quedar dissimulat al jardí en la foscor. Com Cyrano.

**LLISTA RECONSTITUÏDA DELS LLIBRES CATALANS
QUE VAIG LLEGIR DURANT EL MEU SERVEI
MILITAR**

ARTÍS GENER Avel·lí

—*Paraules d'Opton el Vell* Una obra mestra malalta. L'argument és extraordinari, però Avel·lí Artís Gener, amb tot el respecte, no és un bon novel·lista.

BERTRANA Prudenci

—*Jo ! Memòries d'un metge filòsof* Una petita obra plena d'enginy i d'humor.

—*El desig de pecar / Josafat* Pocs escriptors han sabut traduir les frustracions sexuals com ell.

BOSCH DE LA TRINXERIA Carles

—*L'hereu Noradell* No en recordi res. Ho confessi...

CALVET Agustí

Tots els camins duen a Roma Una obra mestra que sempre torni a llegir amb fruïció. Sempre he sentit tendresa per Gaziell. Consideri la seua història de Sant Feliu de Guíxols i les seues memòries —*Tots els camins duen a Roma*— com dos monuments de la literatura catalana

CANDEL Paco

—*Els altres catalans* Un llibre molt humà i ben fet que m'ajudà a comprendre els nous catalans.

CAPMANY Maria Aurèlia

—*Un lloc entre els morts* Tots els amics em repeteixen que és una obra mestra. Que m'expliquin per què no he pogut anar més enllà de la pàgina 20.

CATALÀ Victor

—*Solitud* La meua amiga Imma Salvatella i Rull em va dir que era una gran novel·la, però que potser presentava un lèxic massa ric per mi. L'atmosfera em va agradar així com el català postís del pastor, mig rossellonès, mig empordanès.

CERDÀ Jordi Pere

—*Col·locació de personatges en un jardí tancat.* No l'he pogut acabar. Malgrat els dictats dels catedràtics de literatura marxistes i dels crítics a sou, he arribat a aquesta conclusió. El teatre de Jordi Pere Cerdà és excel·lent, la seua poesia bona, la prosa narrativa infecta.

ESPRIU Salvador

—*Laià* Sempre m'ha agradat aquest nom. Si tingués una filla i si la meua dona estigués d'acord, la batejaria així. Pel que fa a la novel·la, la vaig comprar pel setembre del 1986 en un quiosc de l'estació de Tarragona. Em va atreure la carona fina de la Núria Espert a la portada que em recordava la Rosa d'Ulldecona. Era una història de pescaires, crec...

GAZIEL veg Agustí Calvet

GENÍS I AGUILAR Martí

—*Julita* No en recordi res. *Niente.*

JUAN ARBÓ Sebastià

—*Terres de l'Ebre* Un gran drama rural. Encara senti l'aire de la mar, l'olor de l'arròs i del fang. M'havia agradat, però no ho tornaré a llegir tot i que posseeixi una edició deliciosa d'aquest llibre.

LLOR Miquel

—*Laura a la ciutat dels sants* Ja sé que tothom diu que aquesta novel·la, plugença i boirosa, és una obra mestra. L'he llegit dues vegades per convèncer-me'n. Debades.

OLLER Narcís

—*La febre d'or* Un gran llibre que la gent saluda en passar davant sense entrar-hi.

ORS Eugeni d'

Glossari Don Eugenio va permetre a la nostra literatura d'internacionalitzar-se i sortir de la casa pairal.

PEDROLO Manuel de

—*Totes les bèsties de càrrega* Aquesta obra m'havia impressionat en aquell temps amb l'atmosfera feixuga.l'hauria de tornar a llegir.

—*Mecanoscrit del segon origen* La biblí dels benpensants. Un llibre que ha allunyat molts joves de la literatura

—*Domicili provisional* En recordi poca cosa, però sé que m'havia fet riure.

—*Un amor fora ciutat* Una novel·la sobre l'homosexualitat interessant i reeixida, tan coratjosa com la cançó ' *Comme ils disent* ' de Charles Aznavour,

PERUCHO Joan

—*Llibre de cavalleries* Un llibre fi i divertit. Don Joan, però, era un home maleducat. Li vaig enviar *Les rambles de Saigon*, el meu primer llibre, perquè ell havia escrit *La guerra de la Cotxinxina*. Mai no em va contestar. Un geni com Mistral responia a totes les lletres que rebia...

PLA Josep

—*Un senyor de Barcelona* El llibre més divertit de l'autor, ple d'anècdotes a la manera de Sacha Guitry.

—*Contraban i altres narracions* Al meu parer, l'obra planiana constitueix un conjunt, un " tot " Frase rere frase, clafertes de prosaïsmes i provocacions xucoses, Pla recrea un món. Les seues evocacions de les planes flamenques, posem per cas, en *Una aventura al Canal* o de les nits d'estiu a la rambla de Sant Feliu de Guíxols et donen la il·lusió que a vegades la vida és bonica i té potser un sentit.

PORCEL Baltasar

—*Cavalls cap a la fosca* Només en puc dir que es tractava d'un llibre ambiciós. No recordi res més.

—*Els escorpins* M'havia agradat l'atmosfera ofegant.No en sabia dir res més.

POUS I PAGÈS Josep

—*La vida i la mort d'en Jordi Fraginalls* Cap interès tret del llenguatge

PUIG I FERRETER Joan

—*Els tres al·lucinats* Un llibre al·lucinant, sobretot al començament. L'he llegit tres vegades, sempre amb la mateixa febre.

—*Camins de França* Molt bo, sobretot els capítols sobre la frustració sexual. Un to planyívol constant aigualleix el llibre.

RODOREDA Mercè

—*El Carrer de les Camèlies*

L'obra germana i maleïda de *La Plaça del Diamant*. La poesia rau a cada cantonada, la llengua encanta, però el perfume de *La Plaça del Diamant* s'ha esvanit.

—*Mirall trencat* l'he llegit, no em va desagradar sense enlluernar-me. Només recordi una atmosfera jardineria.

—*Tots els contes* Està bé, evidentment, però el conjunt és molt desigual.

RUSIÑOL Santiago

—*L'auca del senyor Esteve* Una obra divertida, de poca volada, que permet saber com parlaven els barcelonins cent anys enrere. Gràcies mestre Fabra!

SAGARRA Josep Maria de

—*Memòries* Cal saltar tota la part sobre els avantpassats. Després, el llibre és molt agradable, dos o tres esglaons a sota de Gaziel i Pla.

—*Vida privada* La novel·la em va agradar tot i que la vaig trobar sobrevalorada. Mantinc la meua opinió tot pensant que la vaig menystenir massa. La llengua de Sagarra és meravellosa, *c'est une affaire entendue*, però el millor de Sagarra apareix als seus articles de l'aperitiu.

TRABAL Francesc

Vals Un llibre lleuger i tràgic com els millors valsos de Johann Strauss.

VERDAGUER Pere

Nadina bis Una obra de poca volada com quasi tots els altres llibres de l'autor.

VILANOVA Emili

Lo primer amor i altres narracions Interessant només pels arqueòlegs de la literatura o per la gent que no té cap altre llibre a l'abast.

El temps dels amics

Si m'haguessin demanat en aquell temps qui eren els meus millors amics, hauria respost

sens dubte en Jean Centini i en Miquel Àngel Vidal López.

Vaig conèixer en Miquel Àngel a Prada per l'agost del 1985. Baixet, amb un ull que jugava a billar i l'altre que comptava els punts com l'autor d'aquestes línies, professava idees molt radicals, fins i tot pels pradaddictes. De seguit ens vam entendre. Fill d'un camioner català i d'una criada murciana, vivia a Móstoles. Estudiava la literatura castellana a la facultat Complutense on seguia les classes del professor Andrés Amorós sobre *Rayuela*. En Miquel se sabia centenars i centenars de versos. Admirava Paul Éluard (única discrepància entre nosaltres) i Jon Mirande. L'interessava tant la cultura basca que havia decidit aprendre èuscar amb un èxit moderat. Només sabia català i castellà. Amb ell vaig explorar totes les províncies de la Nova Cançó. Junts vam participar en el segon congrés internacional de la llengua catalana. S'autoconvidà a casa dels avis. Fou la meua primera decepció que m'ocasionà. Va passar cinc dies a Nils i ni va portar un trist pastís. Res. Ni sous ni nogues. Va insistir perquè el dugués a Cotlliure on es va recollir davant la tomba de Machado. Al passeig Voramar, vaig comprar una obra que va canviar el rumb de la meua vida. Era el dilluns 5 de maig del 1986. L'edició ampliada el 1981 del *Diccionari bàsic francès-català* de Lluís Creixell. Més enllà de la llengua normativa, el lexicògraf afegia els localismes del Rosselló. Amb explicacions pertinents, en desfensava o desaconsellava l'ús. El seu article sobre la traducció del verb *être* em va allisonar.

Amb en Miquel, vam seguir al palau de congressos de Perpinyà unes conferències sobre els mitjans de comunicació. Al vestibul, una noia pèl-roja amb els cabells curts i una mini faldilla molt atrevida que no dissimulava res del seu magnífic pompill d'anques, representava la jove TV3. M'inspirà una anàlisi argumentada.

—Totes les llengües de cultura tenen revistes pornogràfiques i nosaltres no en tenim cap. És un escàndol.

La bella camallarga no digué res.

Amb l'amic Miquel ens cartejàvem cada setmana. No va tornar a Prada l'any que vaig conèixer la Rosa, però ens vam veure a Barcelona per l'11 de setembre del 1986, tres

setmanes abans que me n'anés al servei militar.

A París el trucava clandestinament, dos o tres cops a la setmana, des del despatx del comandant Merelli. Al començament, tenia por que m'inxampés alguna patrulla, però prenia moltes precaucions i deixava tots els llums atudats. Tancava les portes del passadís i del despatx. Ens vam tornar a veure a París pel desembre del 1986 arran de les vagues estudiantils. Per un carrer del Barri Llatí, la policia va estossinar fins a la mort en Malik Ousseki, un estudiant algerià amb una insuficiència renal crònica.

En Miquel Àngel es va implicar molt en el moviment. S'allotjava amb la delegació espanyola a la residència universitària de Saint-Denis, al nord de París. Jo no sabia que m'hi estaria set anys més tard.

L'endemà, vaig tornar a Saint-Denis on havíem quedat tots dos. Vaig esperar-lo tota la tarda que es va fer més curta gràcies a en Tomás, un company seu.

—No puede ser que te haya dejado plantado así. No me lo puedo creer.

A l'estiu del 1987 una nit que feia calmàs (mai no he patit de la xafogor com als vells edificis de París) em va trucar el cantamanyanes. Era a París i volia veure'm. Vam caminar vora el Sena. Naturalment, el vaig convidar a dormir a casa ja que mon cosí Éric se n'havia tornat a Viena per les vacances. La meua modesta discoteca agradà molt a en Miquel Àngel. Malgrat les meues protestes, s'endugué dues cintes de Julio Sosa, introbables a Europa llavors. Vaig tenir la certitud que no el veuria mai més. No m'enganyava. Van passar més de vint anys. Em va contactar via Internet quan vaig començar a publicar a Barcelona. No li vaig respondre perquè, amb els anys, m'havia vagat aprendre el valor de la seua amistat.

Els nostres predecessors, abans de tornar definitivament a casa seua, ens havien revelat el gran secret. Des del despatx del comandant Merelli, l'oficial d'intel·ligència de l'ESGI, podíem trucar a qualsevol ciutat d'Europa. No me'n vaig pas privar. Quan el coronel Brunel —un dels tres coronels directors dels estudis dels exèrcits de terra amb els coronel Saillard

i Constans— havia acabat la seua trucada a Brusel·les, on vivia la seua jove amant (a l'ESGI ho sabíem tot...) jo cridava la meua gent a Canes. 00 16 1 49 57 73.

00 (per sortir de l'École Militaire) 16 1 (números que calia marcar de París estant per trucar a la resta de França) 93 (prefix dels Alps Marítims) 49 (prefix de Canes així com el 48) 57 73) Trucava molt sovint als avis i a en Miquel Àngel Vidal i López. Poques setmanes abans de la meua llicència, el comandant Mérelli em va convocar. Per en Campion, mariner que treballava al Servei General, vam saber que els nostres caps s'havien indignat en rebre la factura telefònica dels dos mesos d'estiu superior a deu mil francs. Convençut que em demanaria explicacions sobre aquella factura, m'hi vaig presentar amb més formalitat que de costum. Em vaig quadrar i tot, pràctica que no s'estilava a l'École de Guerre on tothom s'hauria passat la vida aixecant el braç. Sorprès, el comenadant em digué:

—Descanseu, Bezsonoff.

El comandant es movia en esferes més altes que les meues petites factures. En Clerc li retreia que no hagués revelat la seua homosexualitat.

—Tothom ho sap que és marieta. Viu amb un jove tinent. Per què no ho diu cony? Ja no som a l'època d'Oscar Wilde.

L'*adjutant*, en canvi, no dissimulava les seues preferències sexuals. Se n'enorgullia tant com de les seues opinions polítiques. El comandant Merelli, assegut a la cadira d'on jo havia telefonat tantes vegades, va obrir un quadern. Es notava la seua satisfacció de portar la insígnia dels pilots: unes ales, un estel i una corona. Un vell proverbi deia:

—Les ales per portar-te, l'estel per guiar-te, la corona per enterrar-te.

Un mes abans, la Seguretat Militar havia enxampat un dels nostres estudiants finlandesos fent fotografies, gens artístiques, en una zona prohibida.

—El senyor Schwob m'ha assenyalat que li heu parlat de la germanofilia exagerada del capità de corbeta Jilguero. Me'n podeu dir més?

Efectivament, havia notat que aquell colombià sempre criticava França i els francesos i

bombejava tothora Alemanya.

—Gràcies Bezsonoff, que això quedi entre nosaltres.

El comandant ja havia tingut l'oportunitat de lluir la seua sagacitat. Espepissant el correu expedit des de l'ESGI, havia descobert que escrivia al padrí, fent servei el franqueig de la Posta Militar. Ficava al sobre el segell de l'ESGI i el de la '*franchise postale*' tot atribuint a l'avi un grau de fantasia. '*Colonel Jean Montalat.*' Pobre padrí que no havia superat el grau de '*soldat de deuxième classe...*' I encara, que deien els seus superiors, '*par protection.*' Les meues facècies postals el divertien i espantaven a l'encop. '*Ets boig. Ja t'hajarà el teu comandant...*'

Vint-i-cinc anys després, ja puc revelar aquells secrets militars.

Durant les nostres divagacions nocturnes amb en Bruno, m'havia vagat llegir una monografia sobre Berlín, classificada molt confidencial. Em sap greu que no s'hagi publicat mai aquest document apassionant, clafert d'informacions sobre la capital de l'espionatge.

El primer despatx dels professors de francès de l'ESGI es trobava a la frontera amb la Section d'Etudes et de Recherche Informatique de l'Armée de Terre. Rere la porta del passadís, entràvem al despatx del tinent Thierry Morice. Vaig simpatitzar tot seguit amb aquell jove barbut, sempre vestit de civil. Un dia que el vaig veure uniformat, vaig saludar-lo.

—*Excusez-moi, mon lieutenant. Je ne pouvais pas savoir.* (Excuseu mon tinent, no podia saber-ho.)

—Deixa-ho estar...Sóc un tinent d'òpera còmica.

Antic alumne de l'École Polytechnique, la més prestigiosa escola d'enginyers de França, en Thierry, més enllà de les matemàtiques, s'apassionava per la filologia. Havia après italià sentint òperes. Dominava tan bé l'alemany que era un dels dos intèrprets de l'exèrcit. S'havia enderiat pel serbocroat. Me'n parlava tothora, incitant-me a estudiar la llengua del

meu avi rus. Durant maniobres a Verdun, el tinent Morice s'havia presentat amb uniforme de gala.

—Morice —havia cridat el coronel Fàbrega— què foteu amb aquest uniforme?

—Mon coronel, he trobat que aquest era més escaient.

Vaig sopar unes quantes vegades a casa seua. Escoltàvem discos de Josep Carreras.

Malauradament, igual que el gran tenor, en Thierry tingué problemes de salut molt greus i la vida ens va separar.

Des de la mansarda de la SERIAT es veia molt bé el pati d'honor de l'École de Guerre.

Regularment, uns personatges importants hi arribaven amb helicòpter. Vaig reconèixer

Jacques Chirac, primer ministre llavors, el president George Bush senior. Quantes vegades

hi vaig veure el president Mitterrand! Cent metre a penes em separaven del meu ídol.

M'emocionava que un floret d'oficials superiors —almiralls, generals de les forces aèries i

de l'exèrcit de terra— es quadressin i saludessin el cap de l'estat. M'agradava que l'exèrcit

de la República homenatgés el representant del poble. Recordava l'escena de la batalla en

Le Cid de Pierre Corneille quan don Rodrigo, arran de la seua victòria sobre els moros,

s'inclina davant del rei.

' C'est de cette façon que, pour votre service...'

En aquell temps, ja havia efectuat la meua muda íntima. Ja em sentia més català que

francès. M'hauria agradat portar galons d'alferes, però les meues conviccions no em

permetien prestar serveis d'oficial en l'exèrcit d'un país que volia eliminar la llengua

catalana i les seues germanes. França rai, però la República...

El gran professor

Si no hagués esdevingut professor de francès per als estrangers a Censier, annex de la Sorbonne, el senyor Éric Schwob hauria pogut ensenyar natació.

Quan va arribar la vida a l'ESGI es va convertir en paradís. Passàvem tot lo dia amb ell i veiem molt poc els nostres superiors, tret de l'*adjutant* Clerc. De bell antuvi, en Schwob ens tranquil·litzà.

—*Messieurs, nous sommes entre collègues, entre profs.*

Al menjador dels oficials, va convidar-nos a compartir una ampolla de xampany i copes de conyac. Sense cultura sòlida, amb un bagatge universitari insignificant, s'havia introduït a l'École de Guerre i s'havia establert no sé com. Exercia els seus talents amb quatre professors del contingent, pagats amb sous i nogues. De talla mitjana tirant més cap avall, els cabells rossos molt clars, uns ulls molt dolços, bigotis tímids. Quan havia ximat un xic massa, el professor Schwob em revelava intimitats. Cada cop que esmentàvem una dona bonica, sempre demanava amb una inquietud real.

—*Vous croyez qu'elle porte une petite culotte?* (Vós penseu que porta calces?)

Havia inventat un mètode sui generis per explicar l'ús del masculí i del femení en francès. Els oficials que parlaven una llengua romànica havien copsat l'arbitrari estrambòtic de les seues teories.

—*El señor Schwob tiene mucho humor...*—m'havia confiat el capità de fragata Bedacarratz.

Els altres estudiants, anglosaxons, escandinaus o orientals, no entraven en aquelles subtilitats. Ja els costava prou entendre el francès corrent. Gandul, elegant, afable, el professor Schwob es mostrava d'una obsequiositat que acabava cansant els oficials més vanitosos. Les expressions *mon général*, *mon colonel*, *mon commandant* i *commandant* li servien de puntuació. No s'enganyava mai. Coneixia les espases i els estels de l'exèrcit espanyol, les fulles i les barretes de l'exèrcit nord-americà, els galons de l'exèrcit britànic. En sabia tant com els cambrers del menjador dels oficials que no s'equivocaven mai. Quan sorgia un oficial d'un obscur exèrcit africà amb graus diferents dels sistemes francès i anglès, el professor Schwob avualava l'edat i quasi sempre optava per *mon colonel*.

L'endemà de l'arribada dels nous oficials, en Schwob els filmava i conservava la cinta com a prova de l'excel·lència del seu ensenyament, detectant de seguit els casos problemàtics.

Vint-i-cinc anys han passat i encara no he vist res de més còmic que l'entrevista del coronel Visha Minibutr. Plagiant una publicitat famosa en aquell temps, dèiem ' *Minibutr, mini foutre mais il fait le maximum.* ' El seu currículum precisava que, a més del seu tailandès natal, sabia laosià i xinès. Malauradament no dominava cap llengua europea. Amb un esforç de mainatge ben intencionat, digué:

Je..capable ...parler français un peu...(sic)

El vell coronel tailandès, cansat pel decalatge horari, amb una senyora granota com a medalla, barbotejava onomatopeies orientals, reaci a tots els fonemes francesos.

—Des de quan heu arribat, mon coronel? Com hen vingut aquí ? Amb l'avió, el tren, el cotxe, patinets, a cavall.

El coronel va endevinar de què es tractava i va respondre ' *en mobile.*'

El seu anglès tampoc donava l'abast. Sovint em picava l'espatlla dient ' *You are a good guy. You are handsome*'

Un dia, vam estudiar el vocabulari del restaurant al matí i del bosc a la tarda. Durant el repàs de l'endemà, el coronel Visha Minibutr inventà aquella frase inoblidable.

—*Madame, aimez-vous mon gland?* (Senyora li agrada el meu aglà?)

L'Éric Schwob havia servit sota les ordres de mon pare, com a mariner, a l'hospital Percy de Clamart. Pel que sembla, no en conservava un mal record ja que em vaig demanar que l'hi acompanyés. Mon pare, després de la nostra visita, em digué rient.

—Feia anys i panys que algú no m'havia anomenat tantes vegades *mon colonel*. Des de la darrera visita d'un alferes.

Parlava a polit amb una veueta suau amb talls d'asmàtic. Imitava el fraseig dels escriptors

d'antany com Paul Morand. No pronunciava pas ' *la France* ' sinó ' *la Fronce* ' a la manera d'André Malraux sense oblidar d'aclucar els ulls i m'incitava a imitar-lo. M'apreciava, però no es refiava de mi.

—En Bezsonoff és molt simpàtic, però és un idealista. Els idealistes són gent perillosa. Volen canviar el món i jo trobi que el món està molt tal com és. Per què l'hauríem de canviar?

En Dominique Quéro el malpresava perquè, seriós i dreturer com era, no suportava el cinisme somrient d'en Schwob, el seu arribisme i la seua peresa continental.

Us confessaré que, si bé tenia respecte per en Dominique Quéro, apreciava més la companyia d'en Schwob malgrat tots els seus defectes.

Aquell representant perfecte de l'alta burgesia jueva de París col·leccionava quadres i posseïa un cofre a la seu de la Société Générale al Boulevard Haussmann, el lloc on em vaig sentir més pobre en la meua vida. Encara més que a Canes o al Touquet.

Casat amb una japonesa, el professor vivia en una torre de Saint-Cloud.

—Bezsonoff us asseguri que no hi ha res com les orientals...Pots tornar a casa a qualsevol hora. No són pas com nosaltres...Tenen manies. L'altre dia vaig tornar a casa amb llagostes. Em creia que li farien goig. No en va voler menjar cap. Ni una! Ara, les llagostes m'han colonitzat la banyera, i m'haig de dutxar aquí a la caserna. Aquestes bestiotetes tenen seny. Quan la Yoko fica la mà dins la banyera, acorren. Han entès que tenen una aliada. Si sóc jo, *bernique!*

La nostra feina consistia en passar un video que després comentàvem. Quan tocava, explicava els punts gramaticals difícils. Generalment les lliçons estaven ben fetes amb actors coneguts. Recordi una classe sobre el masculí i el femení. Pujant en el cremallera de Montmartre, una dona deia a Michel Beaune ' *Tu es un enchanteur.* ' i ell responia ' *Tu es une enchanteresse.* ' En cinquanta anys de presència en aquest planeta, confessi que encara no m'ha vagat fer servir aquestes frases.

Distingíem tres grups d'alumnes. Els principiants, normalment asiàtics ; els mitjans i els confirmats que solien parlar una llengua neollatina. Dels principats en dèiem ' els doctors. ' Lur particularitat era de respondre ' *mon professeur* ' quan els adreçàvem la paraula. Un dels aspectes més interessants de l'ESGI provenia de la paleta de nacionalitats, exotisme al quotidià.

L'exèrcit de la Sublim Porta ens havia delegat un jove capità d'infanteria que desentonava enmig dels comandants madurs i dels vells coronels. Si bé parlava un francès correcte, tenia coneixements superficials de la civilització europea. Com ens enriolà a Bruno Roche i a mi el dia que ens demanà si la legislació francesa considerava un delicte l'adulteri! Es va adaptar de seguit a la vida parisenc i llegia assíduament revistes com *Lui* i *Newlook*. El comandant nigerià Jack Iketubosin, especialista de la provocació, va qüestionar-lo sobre el genocidi armeni. El jove turc es va enfadar i va sostenir que possiblement hi havia hagut molts abusos, però negava qualsevol voluntat genocidària.

El comandant Olson portava l'uniforme verdosenc de la infanteria sueca —*Svenska armén*— i una creu misteriosa. Sortia directament d'un film d'Ingmar Bergman, realitzador que criticava sovint.

—El senyor Bergman devia tenir molts problemes amb el seu pare.

Les seues reaccions em sorprenien quasi tant com les dels dos Kim, els oficials coreans. Havia demanat als meus alumnes que debatéssim sobre la oportunitat de mantenir el servei militar, tema que havia rebut l'aprovació del coronel Parizot.

—Em negui a participar a aquest debat perquè no sóc un diputat del *Sveriges riksdag*.

Costava imaginar que un home tan corpulent com el coronel Bedaglia, de l'aviació italiana, hagués pogut enfilar-se en un avió. Ho reconeixia amb un somriure i un accent encantadors.

—*Je suis une publicité vivante pour la cuisine italienne.* (Sóc una publicitat viva per la

cuina italiana.)

Esmentava sovint la Cicciolina tot i que preferia, naturalment, l'Edwige Fenech i la Carmen Russo.

Gràcies al meu domini del castellà, mantenia relacions privilegiades amb els oficials hispànics. Entre els veneçolans, el més simpàtic era el comandant de la Guàrdia Nacional Gerardo Di Troglio. Si Dean Martin i Victor Mature haguessin pogut tenir un fill junts, segur que s'hauria assemblet a en Gerardo amb els seus cabells negres arrisats i el seu humor. Ja he fet servir la mateixa broma en un altre llibre. No recordi quin i suposi que el lector tampoc... Sempre rialler, amb l'accent greu del Carib, em digué un dia que si Déu fabricés un home perfecte hauria de posseir components de totes les races.

En Jilguero, oficial de marina, parlava amb un deix planyívol. No apreciava gaire França i enyorava la seua llarga estada a Alemanya. Em va regalar *El amor en los tiempos del cólera*, potser el millor llibre de García Márquez que hauré de rellegir algun dia.

En Martí, gendarme com en Di Troglio, sordejava, particularitat que el privava de reproduir satisfactòriament els fonemes francesos. Poca cosa recordi d'ell llevat del seu gust pels acudits verds.

En Jaramillo, coronel de l'exèrcit equatorià i autèntic indi amb un sentit de l'humor particular em regalà un cap reduït de plàstic a la manera dels jibaros. Vaig ajudar-lo a llogar un pis als afores de París.

El capità de fragata Augusto Bedacarratz, heroi de la guerra de les Malvines, havia ensorrat el destructor Sheffield. Baixet, amb cabells negres i arrissats, molt orgullós dels seus orígens bascos, jugava a pelota basca. Tot i que hi excel·lia, no distava del campió i del gegant nòrdic, fort i ros, que descrivien els autors anglesos d'una història de la guerra de les Malvines. Aquell home, elegant i discret, em va obsequiar amb dues cintes de Julio Sosa, cantant que admirava malgrat que li trobava un accent de la Plata exagerat.

Aquest retret no el podia fer al capità de fragata Ugarte de l'armada espanyola, autèntic cavaller, intel·ligent i ple d'humor. Havia decorticat l'ensenyança del professor Schwob.

—Este tío es muy astuto. Puede ser el peor de los profesores porque, viviendo aquí, a la larga saldremos sabiendo un poco más de francés que al llegar...

Aquell oficial sempre deia ' la mar ' i parlava un castellà molt castís, clapejat de tant en tant amb alguns renecs. Gràcies a ell, vaig aprendre el verb *acojonar* i els seus derivats *acojonante, acojonamiento, acojoneo* etc. Per qualsevol oblit, escriviu-me a l'editorial... Segur que el comandant Luis Alejandro Sintès hauria pogut completar la meua col·lecció, però ell i jo sempre xerràvem en català. Quan el professor Schwob l'havia entrevistat per a determinar el seu nivell en francès, havia explicat que es defensava perquè sabia castellà i català. Havia dit ben bé català sense fer servir cap sinònim regional. Aquell menorquí, brillant i infinitament simpàtic, va arribar a ser cap de l'exèrcit espanyol. Em va trastornar molts esquemes, encarant-me tot somrient amb la complexitat de la humanitat. Mai no li vaig dissimular les meues opcions independentistes. No li havia fet gràcia el meu carnet de nacionalitat catalana que havia encarregat a la llibreria de les Voltes de Girona. Tampoc m'amagava el seu ideari neo-franquista. Per a ell, la SIDA era un ' càstig de Déu ' i Barcelona havia estat alliberada de les hordes roges el 1939. Les seues conviccions no el privaven de parlar català a la dona i als fills i de posseir tots els discos de Lluís Llach.

—Ese tío lo tiene todo en contra. Es maricón perdido, separatista, antimilitarista pero es uno de los mejores músicos de España. Si un día comprais ' Verges 50 ' ya veréis...Es acojonante. Reproduce el soplo del viento.

M'apreciava força i em solia donar copets a l'espatlla dient ' Joan, ets de poble com jo. 'El sorprenia la meua admiració per les actrius d'antany com la Gina Lollobrigida i la Jane Russell. ' Podrien ser sa teva padrina. '

Un dissabte a la nit, molt tard, em vaig creuar amb ell per un carrer molt calent de París i em va saludar amb un somriure molt enigmàtic.

Quan els meus col·legues no es quedaven a l'ESGI, solia dinar amb el professor Schwob o don Luis. El seu català menorquí, en estat salvatge, era deliciós i abandonat com un jardí vora mar a l'hivern. Feia olor de la primera mimosa. Quan s'instal·lava vora nostre un altre

oficial, passàvem al castellà o al francès. Un comandant de Figueres feia mala cara quan ens sentia. Devia ser català com jo provinc de Seattle, però ho deia. Un coronel espanyol, anomenat Gregorio, cabia amb dificultats en els seus pantalons amb un aire marcial de granota jubilada. Ens aveníem. M'agradava la humanitat de don Gregorio. Tenia la sang, els cabells, les ungles, el cor franquistes, però era un home infinitament simpàtic. Com don Luis. El meu catalanisme no semblava pas molestar-lo. L'atribuïa sens dubte a l'entusiasme de la joventut. Recordi la seua reacció el dia que ETA va posar una bomba al supermercat Hipercor de la Meridiana. La seua moderació em sorprengué:

—Son unos asesinos...Me dan lástima. ¿Cómo podrán mirarse la cara en un espejo el día que entiendan lo que han hecho? Ninguna causa lo justifica...Ninguna...

Una de les feines dels soldats professors era donar lliçons de francès a les esposes dels oficials estrangers abans que arribés una nova fornada d'estudiants. Les classes tenien lloc els divendres de les tres fins a les cinc, en una saleta davant el gran amfiteatre de la planta baixa. Generalment, venien una dama libanesa, una bonica argentina, la senyora Olson, una rossa irlandesa, i la senyora Collins, dona d'un comandant de la Royal Australian Air Force molt trempat amb bigotis britànics. Al final, només vingueren les senyores Olson i Collins. No sé si van aprendre molt francès amb mi. En tot cas, em van ajudar a millorar el meu anglès. Com van riure el dia que em van dir que calia dir '*They love each other*' i no pas '*They love themselves*'...

La més espectacular de les meues alumnes era la bonica argentina, Amb una carona fina, els cabells castanys i un cos pinyat, tenia l'estil de les actrius italianes de la fi dels anys 1960. Portava botes de cuir i faldilles quasi mini. El seu marit, oficial d'infanteria amb una cara olivenca, es mostrava poc comunicatiu. L'argentina reia a deshora. Vaig notar que no li va agradar gens que li parlés castellà durant l'esbarjo a la meitat de la classe. *Se hizo la desentendida*. El professor Marty hauria preferit *Hízose la desentendida...*

Cada quatre divendres, baixava a Canes. Com tots els soldats francesos, tenia dret a un bitllet de tren gratuït del meu lloc de guarnició fins al meu domicili. Per la resta de la xarxa del ferrocarril, gaudíem d'una rebaixa de 75%.

Els divendres que me'n tornava a Canes, l'*adjudant* Clerc m'havia autoritzat de plegar a les cinc. Per tant sortia a un quart de cinc. Agafava el metro a La Motte-Picquet i canviava a Concorde amb el seu passadís molt llarg que formava una recolzada. M'arribava a l'estació de Lió uns vint minuts abans que sortís el TGV. M'agradava badoquejar per la sala de les finestretes sota el fresc de Jean-Baptiste Olive amb les principals estacions de París a Marsella. A vegades m'hi creuava amb famosos com Jean Amadou. Comprava *Le Monde*, alguna revista especialitzada amb la Samantha Fox i quan els trobava *L'Indépendant* o *Nice Matin*. Llegia els clàssics de la MOLC com *Jo! Memòries d'un metge filòsof* de Prudenci Bertrana o *Tots els camins duen a Roma* de Gaziol, lectures extraordinàries que feien el trajecte més curt. D'altres en canvi com *La vida i la mort d'en Jordi Fragonal* de Josep Pous i Pagès, *L'hereu Noradell*, *Julita* el van allargassar.

En tornar de Canes, no em va vagar esbrinar els motius de l'hostilitat de la bella argentina. La van trobar morta al seu pis. Durant deu dies, la policia no va expedir cap permís d'inhumar o de repatriar el cos. A més a més, el comandant ja no venia a l'escola. Tothom murmurava, tots els oficials xipotejaven fins que arribés finalment el permís. Em vaig creuar un dia amb el comandant i li vaig presentar el meu condol.

Sovint el comandant Collins de la Royal Australian Air Force ens venia a saludar durant les classes de francès a les esposes. La besava als llavis i deia :

—*Bonjour chérie!*

Entre els oficials australians vaig aprendre a distingir dos grups. Els britànics i els exòtics. Si els comandant Collins i O'Brien pertanyien a la categoria dels exòtics, el capità de navili Paul Carrell semblava tan britànic com Wilfrid Hyde-White, el coronel Pickering de *My*

Fair Lady. No s'immuntava mai, dret com el paraigua que duia arreu. M'agradava qüestionar-lo en anglès sobre temes sexuals.

—*How would you say in English, Sir, when your sex is big in front of a beautiful lady?*

—No sé què voleu dir...

—*Yes Sir...If you see a beautiful girl, your cock becomes bigger. You know what I mean?*

—*I'm afraid not, my dear...*

—*I mean an erection of course...*

—*I don't have a clue what you're talking about bloody Frenchie!*

Li demanava sovint si coneixia la Samantha Fox A la fi del curs, vaig descobrir que l'humor australià podia diferir de la conya de Paul Hogan, actor de moda llavors amb *Crocodile Dundee*. Qui ha oblidat el meravellós espectacle del cul de la Linda Kozlowski abans que l'ataqui un cocodril? El comandant Carrell em va regalar un poster de la Samantha Fox amb una carteta al verso, firmada Samantha, preguntant-me perquè els francesos pensaven tant en el sexe?

Si no fos pel nom, el barri de Montparnasse, on trobava les postals de la Samantha Fox més interessants, no tenia res a veure amb el Montparnasse d'antany. La torre, el segon edifici més lleig d'Europa després de la Casa dels Soviets a Kaliningrad edificada sobre les ruïnes de l'antic castell reial de Königsberg, es dreçava damunt d'un formiguer de carrers on havien viscut pintors jueus, poetes russos, taxistes maleïts. Quasi tots russos i alcoholitzats, drogats i genials. L'única romanalla d'aquella època era la Rue de la Gaîté amb els seus teatres i tots els bordells convertits en sex shops. Amb cases més baixes i un aspecte provincial, aquell rodal s'acabava miserablement en un cementiri.

El president

Quan vaig arribar a Grenoble, començava la '*cohabitation*', aquella estranya convivència entre un president socialista i un govern de dretes. François Mitterrand havia designat com a primer ministre Jacques Chirac. Mai no vaig admirar tant el president com en aquell temps. El veia dos o tres cops al mes quan s'envolava del pati de l'École de Guerre amb un helicòpter. M'agradava com oficials generals de les quatre armes saludaven el màxim representant de la nació francesa. En aquell salut hi cabia tot el respecte per la jerarquia, una obediència transcendental. Pensava en conclusió del relat de la batalla quan don Rodrigo diu al rei.

' C'est de cette façon, que pour votre service...'

Assetjat pels seus ministres al palau de l'Elisi, el sobirà republicà concoctava paranys on sempre queia el govern. La vella guilla n'havia conegut de governs efímers, de majories inestables en temps de la Quarta República. Es negava a firmar edictes i, durant les reunions internacionals, apocava el primer ministre. Jugava amb la constitució com un tenor napolità emet pinyols.

Cada cop que puc, passi per Massy, la ciutat de la meua infantesa. Durant aquell any del servei militar, tot i que vivia a mitja hora de tren de la meua antiga residència, crec que només hi vaig tornar una vegada. No enyorava tant la ciutat com ara potser perquè em semblava que encara hi vivia. A París havia retrobat amics d'aquell temps. Els germans Fabre i sobretot Jean-Luc Moreels que s'estava en un pis del Boulevard Magenta, a la vora de l'estació del Nord.

Sense pretendre rivalitzar amb Brasília, Massy era una reeixida arquitectònica dels anys 1960. Vora un poblet amb poques vil·les tímidament noucentistes, havien edificat una ciutat nova plena de blocs i de torres. Els jardins i els parcs espaiaven les avingudes. Aquell dia de primavera del 1987, vaig voler peregrinar pels carrers de Massy. El meu germanastre Fabrice m'hi va acompanyar. Tenia deu anys i mig, la meua edat quan vam marxar de Massy per sempre. Vam baixar de l'autobús a la plaça de França. Encara no hi havien edificat l'òpera que atreu molts melòmans de París i de tota la regió. Me'n vaig anar de Massy el 1974. M'alegren i m'enorgulleixen els seus embelliments com si encara en fos veí.

Amb el nin, vaig caminar sota els arbustos renocs de l'Avenue du Noyer-Lambert. Vaig ensenyar a en Fabrice l'escola Paul Painlevé com per a transmetre-li una herència suposant

que aquell mainatge pogués entendre la màgia d'aquella infantesa sense telèfon, sense jocs electrònics ni video. Una infantesa semblant a la de Tom Sawyer, el nostre gran germanet, plena de supersticions, de corregudes i d'espèdregades.

Vam passar per l'Allée de Suède i el nin, amb els ulls escarrabillats, constatava la meua emoció sense entendre-la. M'admirava, m'imitava però, per molt que s'hi esforçés, no podia pas capir la meua nostàlgia.

Vam entrar al Prisunic. Hi vaig comprar el disc de la Lio ' *Les brunes comptent pas pour des prunes* ' perquè m'havia tallat l'alè la bellesa de la cantant en la foto de la funda. Amb un fons groc, la minyona picava l'ullet als seus admiradors.

Vam tirar fins al carrer dels Estats Units on s'estaven els pares del meu amic Moreels. A la primavera del 1981, havia passat una vetllada inoblidable a casa seua. Havia cantat tot el repertori de Luis Mariano i, a petició de la senyora Moreels, havia entonat ' *Un gamin de Paris* ' la cançó de Mick Micheyl. La cambra d'en Jean-Luc era tal com l'havia deixada sis anys enrere. Els mateixos soldats de plom, un calendari amb alguna bellesa californiana, alguns llibres de divulgació sobre la segona guerra mundial. Em va sorprendre trobar-hi volums de la Bibliothèque Rose, una col·lecció infantil.

El pare d'en Jean-Luc, André Moreels, fotògraf oficial de la presidència de la República, ens havia retratat tota la nit. Amb els seus bigotis, el seu accent parisenc, sortia directament de les pel·lícules dels anys 1950 que tant m'agraden. Quan senti francesos de les províncies a criticar els parisencs, me senti trist i recordi el somriure del senyor Moreels i aquest vers de Louis Aragon:

Je suis depuis trois jours ici . C'est plein de Parisiens très drôles.

(Fa tres dies que sóc aquí. Hi ha molts parisencs força divertits.)

Una tarda l' '*adjudant*' Clerc ens convocà al seu despatx, un antre minúscul que feia flaire de tabac i de moltes jornades sense dutxa. Amb un somriure de llop, ens va detallar la

nostra missió. Hauríem de fer de cambrers en una vetllada organitzada per un oficial belga a fi de celebrar els seus nous galons de coronel.

—Aneu amb compte, professors...La seua dona és una pantera. En Caugan se la va tirar i ella li va llaurar l'esquena amb les ungles tot udolant. Una boja! Aquest cony de belga és tan cornut que no podria passar sota l'arc de triomf.

Malcontents d'aquella nova violació del nostre estatut de professors, vam dissimular totes les ampolles que vam poder durant la festa. Els oficials ballaven amb dones encantadores a la sala de reunió. En Bruno es va enfigar de la jove esposa d'un capità. Com aquella venus s'havia casat amb un militar?

—Si hauria pogut ser actriu...

Mentre li servia una copa de vodka, la dona del capità de fragata Jilguero, de l'armada veneçolana, em va retreure que parlés castellà amb l'accent espanyol. Tots els sud-americans que he conegut s'han pensat que era espanyol mentre tots els espanyols m'han fet francès. Qui té raó?

Cap a les dues de la matinada, ja havíem fet córrer els dits, traslladant al nostre despatx una seriosa quantitat d'ampolles de cervesa, whisky i vodka. Aviat disposaríem d'un bar digne de la nevera de l'*adjutant-chef* Caugan. L'amfitrió belga, envermellit, ens ho va agrair i ens va donar a cadascú un bitllet de 500 francs, suma considerable en aquell temps. Quina vergonya ! L'acabàvem de devalisar i ens obsequiava amb una propina principesca. La saviesa popular ho deia. ' Cornut i pagar el beure! '

La nostra reserva de cerveses va durar tant com la república catalana del president Macià. La mateixa setmana, en Bruno, que tractava gent estranya, va convidar un legionari conegut durant una guàrdia. Tot explicant-nos les seues campanyes, el bon home va trascolar unes seixanta ampolletes de cervesa belga durant tres hores. L'únic canvi que

vam notar en el seu comportament fou l'acceleració de les estades al vàter.

Aquell any, vaig cometre uns actes inadmissibles en la vida civil. La nit del belga, en Bruno i jo vam emborratxar-nos com dragons polonesos. Jo rai. Encara m'aguantava dret. En Bruno, tretze són tretze, volgué orinar en el test damunt la taula del coronel de Guillebon de Resne. Les meues súpliques no serviren de res. En Bruno, consciencios, temerut, va pixar en la planta favorita del coronel. Ho féu amb tant gust que inundà l'escriptori. Vaig haver d'eixugar-ho amb una esponja tot tement una patrulla. La mateixa nit, en Bruno, decididament en forma, redactà ordres de missió perquè obtinguéssim bitllets de tren gratuïts. El 1987, les fotocopiadores eren prehistòriques i en Bruno, rient com un diable, va espatllar una màquina amb el full encastat. Durant mitja hora, em vaig escarrassar per treure'l. Més romàntic, en Bruno va col·locar una rosa damunt la taula de la secretària més maca. La vaig gitar a la paperera per tal d'evitar una investigació. L'endemà, privilegi de la joventut, ens vam presentar davant dels nostres superiors, frescos i cap bri cansats.

Les setmanes se succeïen, plàcides i dolces. Cada dijous, el professor Schwob organitzava una sortida cultural. Sovint, celebràvem la festa nacional del país d'un dels estudiants. Un oficial del país honorat pronunciava en francès una petita conferència amb diapositives i mapes. Sovint els nostres estranys estudiants portaven productes del terror. Amb un humor barroer, el coronel Jaramillo de l'exèrcit equatorià m'oferí la reproducció d'un cap reduït.

—Mira lo que hacemos a los gringos como tú en mi tierra.

El dilluns 25 de maig del 1987, diada nacional de la república argentina, el capità de fragata Augusto Bedacarras celebrava les bel·leses de la seua terra quan el comandant nigerià Jack Iketubosin va cuidar provocar un incident diplomàtic. Tres mesos enrere,

aquell gegant molt intel·ligent que xampurrejava la llengua de Voltaire, va demanar en un francès molt entenedor si l'Argentina havia renunciat a les seues reivindicacions sobre les illes Malvines.

—Mai...—contestà l'oficial argentí— Mai...

Per a cloure el debat, el professor Schwob va brindar a la salut de les Malvines. Sense cap oficial britànic a la vora, es va arriscar.

—Esperem que ben aviat les Malvines tornin a la mare pàtria.

La gran especialitat del professor era el seu programa de visites culturals. Cada dijous, descobríem una joia del patrimoni francès. A causa del terrorisme, ens va pregar que no anomenéssim els oficials pel seu grau. Li vaig suggerir que els diguéssim 'doctor.' Ho acceptà amb entusiasme. No havia gosat proposar-li 'senyor baró' per por que no avalés la iniciativa.

Vam vagar per les platges del desembarcament. Vam somiar pels jardins de Versalles. Vam gitar talls de pa a les carpes als fossats de Chantilly. Aquelles visites culturals es van anar convertint en festins dignes del 'Casament tremblant' d'Albert Saisset. Recordi que vam passejar una mitja horeta per Senlis. Davant la catedral, Agnès Varda filmava Jane Birkin, en el paper de Joana d'Arc. Quina idea més curiosa de confiar aquest paper a una anglesa que mai no ha sabut parlar un francès correcte! Vam entrar al menjador de la guarnició a migdia. Vam sortir-ne passat les cinc en un estat lamentable. A l'autocar que ens duia a Taverny, la meitat dels 'doctors' roncava. Mentrestant, begut, saludava la gent. En Gerardo Di Trolio, comandant de la Guàrdia Nacional veneçolana, es va mofar de mi.

—*Eres todo un general.*

Conservi d'aquell temps un record melangiós i, escrivint aquestes memòries militars, m'envisi que em passava el temps fent bromes, acudits i carallades amb en Bruno Roche, en Bernard Dietisheim i fins i tot el meu oncle Faüzi. Un dels seus millors amics era català. Tenia un nom catalaníssim: Juan (que no Joan, no fotem...) Müller. Почему бы

нет?

He conegut catalans que es deien Le Bihan, Manzanares, Max Cahner i Bezsonoff. L'amic Müller, fill d'un refugiat republicà, era l'única persona capaç de revifar un bri la consciència de la padrina Jeanne amb les seues facècies. Menjava com un bàrbar agafant amb la mà la cuixa de pollastre que cobejava. Havia publicat alguns llibrots de màrqueting i l'havien entrevistat per televisió. A *La Cinq*, tot s'ha de dir, el canal comprat per Silvio Berlusconi, bessó de Canale 5. El president Mitterrand, per tal de limitar un desastre electoral previsible, havia decidit de crear una televisió pública per divertir els francesos i servir discretament de relleu a l'ideari socialista.

En Juan Müller posseïa una torre a Gentilly. Empipat, un xic envejós potser, mon oncle em va convèncer de trucar al seu amic, modificant la veu. Generalment prenia l'accent de Marsella o d'Alger, segons la inspiració. El cors, massa proper al sicilià, l'hauria espantat...Altres vegades, un japonès delirant s'hi posava i l'amenaçava d'un Hiroshima a Gentilly. Cada cop que passava per Orsay, trucàvem al pobre Müller. M'anava perfeccionant creant personatges inquietants com *Monsieur Lucien*, propietari d'un bar que l'amic Juan hauria denunciat a la bòfia.

El picant de la història és que el meu marsellès nipó donava molts detalls reals sobre la vida privada d'en Müller. ' Müller, ho sé tot sobre tu. La teua bicicleta, els teus clubs i tot...Em coneixes Müller, ja saps que sóc un paio presentable... '

Malauradament, els meus cosins em van traïr i van revelar a en Müller la veritable identitat dels seus deshonorosos corresponsals.

Viatge a Flandes

Sempre em va agradar Bèlgica. Vaig convèncer en Yann Bretel d'acompanyar-m'hi per un cap de setmana. En arribar a Brusel·les, vam trobar l'estació del Migdia molt més septentrional que el seu nom, molt britànica amb els seus maons. Les avingudes amples i llargues recordaven més la d'una ciutat germànica que París malgrat tots els rètols en francès i la multitud que parlava en la llengua de Voltaire. Vam parar en un petit hotel trist cap a la plaça major abans de sopar al restaurant *Chez Léon* de la Rue des Bouchers. Mentre ens atipàvem amb un *waterzooi*, un senyor, que havia notat el nostre accent

francès, va elogiar Jean-Marie Le Pen. Molestos, vam respondre que no el votàvem tot i que reconeixíem la seua intel·ligència i els seus talents d'orador. El belga no va insistir i va celebrar l'excelsitud del Minitel.

La gent que encara no havia nascut en aquell temps no sap res d'aquest invent, avantpassat d'Internet. Per primera vegada, es podien comprar de casa estant bitllets de tren o de cinema, llibres, discos, concretar cites amatòries i trobar números de telèfon. Era, per entendre'ns, un Internet sense color ni so, sense imatges i enllaços.

Vam passejar pels carrerons del barri de Marolles a la recerca d'un museu Tintín que encara no existia. Vam pervenir en una placeta on el petit Manneken Piss es pixava de riure. Em sentia tan melangiós com a París.

L'endemà, tot el personal francòfon de l'hotel havia desaparegut i semblava ignorar el francès. Vam poder esmorzar, però, quan vaig reclamar l'esmorzar en un alemany elemental acompanyat de gestos. A la tarda, en Yann va insistir perquè visitéssim l'Atòmium com els seus pares arran l'exposició universal del 1958. Em va interessar però ho vaig trobar tot antiquat. Res no s'envelleix amb tanta rapidesa com la modernitat.

Vam arribar a Bruges a la tarda. Un consell? Val més anar-hi amb la vostra parella. Bruges és una ciutat desesperada, amb un tràgic contingut per cortesia. Vam caminar a l'atzar sobre les llambordes. Els canals verdejaven inutilment, els mobles dels palaus lluien com les falses esperances d'un vell amor. A Bruges comprens que la felicitat no existeix. Tots els vents del nord s'ho han endut tot cap a mars tristes i llunyanes.

A l'hotel, vam passar la vetllada determinant les fronteres dels futurs estats flamenc i való. Fins i tot vam discutir temps sobre el cas de Brusel·les com diplomàtics de debò. Jo era partidari d'incloure Brusel·les en un estat francòfon. En Yann defensava una opinió contrària.

—No! Brusel·les és Flandes endins. Ja tenim el precedent de Danzig. No podem crear un

nou corredor factor de guerres com a Versalles...

Les discussions absurdes tenen el seu encant.

El diumenge, vam dinar en un alberg on l'amo ens va explicar que érem com a casa ja que, al temps de Napoleó, la ciutat formava part d'un departament francès. El llibreter barbut del Groenerei no palesava tanta francofilia. Parlava un francès patètic, sorprenent per un intel·lectual flamenc. Venia molts llibres en afrikaans, però vaig tenir por que la nostra conversa s'empantanegués.

Al tren del retorn, vaig xerrar amb una parella de barcelonins que se'n tornaven al país via París. Heu notat que, anem on anem, sempre ens trobem amb gent de Barcelona? Sense saber-ho, em van distreure de la melangia que sempre m'acompanya pels carrers de Bruges. Un sentiment estrany d'amor perdut barrejat amb derellició.

Tret de l'uniforme, el servei nacional d'un professor no tenia res de militar. Si no haguéssim hagut d'adreçar-nos als nostres interlocutors anonemant-los per un grau, gairebé ho hauríem oblidat. L'única feina militar era la guàrdia. Hi havia dos posts de guàrdia actiu a l'École Militaire. El post de l'IHEDN (Institut des Hautes Études de Défense Nationale) a prop de l'avinguda de Suffren i el post Joffre a la cruïlla de les avingudes Duquesne, Tourville, de La Bourdonnais i Bosquet. Descanseu!

Gràcies a la riquesa del nostre fons en ampolles de whisky, havia corromput el bretó que planejava el torn de les guàrdies al Service Général. He oblidat el nom d'aquell benfactor...Els meus estirabots el divertien i em va aconsellar d'escriure llibres. Mai no va entendre que em deia Jean-Daniel i sempre em va anomenar Jean.

Gràcies al bon bretó, els professor de l'ESGI teníem tres de les quatre guàrdies mensuals al post de l'IHEDN on la feina era d'allò més fàcil. Tancaven la porta a les nou de la nit. Cap a la una passava una patrulla per a comprovar que tot anava bé. Tornàvem a dormir fins a l'endemà.

En canvi, la guàrdia al post Joffre reclamava més atenció. Tota la nit camions i cotxes

sortien i entraven com en plena guerra. Dirigia el post amb un sergent o un mestre de la Royale. Generalment, els sotsoficial vetllava fins a les dues abans de despertar-me i d'anar a jeure. Amb un any, només vaig conèixer un sotsoficial, un mestre, que, considerant-se com el professional, va decidir de vetllar la nit. Tornava del Líban on havia perdut companys.

Aquelles nits de guàrdia se'm feien interminables fins al vespre que vaig conèixer la Samantha Fox. Quina noia més maca! Em va entusiasmar de seguit. M'encantava el contrast entre la innocència de la seua carona fresca i l'exhuberència del seu mamellam. Sabia valorar-lo amb una llenceria eficaç. Gràcies a ella, les nits de guàrdia es van revelar molt agradables. Com ho cantava Luis Mariano

*I love you Samantha
C'est pour toi que mon cœur bat
Je t'aime Samantha
Ouvre-moi les bras.*

Ric, ros, guapo, intel·ligent, amb un aire de Paul Newman, en Jean-Maxence tenia una vida mundana molt agitada. Titutejava de vetllades amb periodistes de *Libération* en còctels literaris. Havia participat en la compra de l'espasa d'acadèmic de Bertrand Poirot-Delpech. A banda de la literatura, l'amic Jean-Maxence s'apassionava per la partenomàquia. Segons ell, el secret de la seua reeixida amb les dones és que no es masturbava mai.

—Si te la peles massa sovint, ja no en tens ganes. Per triomfar, cal morir-se literalment de fam...

La seua darrera fringaire, una africana anomenada Adélaïde, el sadollava. Cararodó, amb els seus rulls d'angelet dimonial, en Jean-Maxence es dignava a comparèixer a l'ESGI cap a un quart de dotze, cinc minuts abans que anéssim a dinar. Per mofar-nos de les seues pretensions, en Bruno i jo l'haviem motejat Jean. Jo pretenia que el seu cognom Granier

era la metatèsi de Garnier, nom molt més corrent a França. Com més anava més m'irritaven els seus fums. Si mai l'*adjudant* Clerc el reclamava per alguna missió, el 'cobríem' inventant coartades plausibles. ' En Garnier ha anat al quarter Dupleix, *mon adjudant.* ' ' En Garnier ha sortit per comprar material pedagògic, ' *mon adjudant.* ' En Clerc, gens ensabonat, ens reia a la cara.

Malgrat la meua xarxa de coneguts, el Servei General, sorprès de veure tants pocs professors de l'ESGI a les guàrdies dels caps de setmana, va exigir una oblació. Farts de fer totes les feines d'en Jean-Maxence, vam designar-lo per a la guàrdia de tres dies. En saber la bona nova, es va mostrar més pretensions que mai.

—*Vous êtes des petits cons.* (Sou uns miserables.)

Una ira incontrolable em va aspirar. Tot i que estàvem menjant envoltats d'oficials superiors, li vaig engastar un carpant. Una reeixida total. Se li va sagnar el nas. Em vaig adonar de l'enormitat del meu gest i, per tal de no agreujar el meu cas, no em vaig defensar. En Jean-Maxence va fer trabucar la taula, fent-me caure i arrossegant en la caiguda un comandant de l'exèrcit senegalès. Cridà:

—*Ne recommence jamais ça...*(No ho tornis a fer mai més.)

Al seu torn, es va encarar amb la gravetat de la situació i, sense haver de concertar-nos, ens vam dirigir corrents cap a la sortida. El braç ferri d'en Brutus, un *adjudant*, ens va interceptar a un metre del pati.

—Ep nois, cap aquí.

Ens dugué cap al despatx del capità Gómez, un francès d'Algèria que passat els cinquanta anys només tenia tres galons. Amb una sintaxi no gaire segura, digué:

—*Messieurs, qu'est-ce qui se passe dans ce mess que j'ai l'honneur de le commander?*

(Senyors, què passa en aquest menjador que tinc l'honor de dirigir-lo?)

—*Mon capitaine*, aquests dos homes s'han barallat.

—*Vous êtes fous, les gars. On n'est pas à l'ordinaire...* (sou bojos, nois, no som al menjador dels soldats.)

—A més, per culpa seua, ha caigut un comandant.

—Un comandant, esteu bojos. Tindreu un consell de guerra.

—Era un senegalès, mon capità.

—Un senegalès? Això rai...

En tornar a l'ESGI, l'*adjutant* Clerc va acollir-nos amb una rialla. Ara érem militars de debò perquè havíem demostrat que teníem caràcter. Vam haver de comparèixer, l'un rere l'altre, davant del coronel Parizot. Ens condemnà a dues setmanes d'arrest, sanció inaplicable ja que l'ESGI no podia funcionar sense quatre professors. El comandant Merelli, que valorava la bellesa masculina, em va renyar.

—*Ne cognez plus sur la jolie petite gueule de Granier.* (No pegui més la carona d'en Granier.)

La mateixa nit, vaig sopar a casa d'en Jean-Maxence, com a prova de reconciliació. Així vaig conèixer sa germana que tant agradava a en Bruno. Sorpresa de veure'm ja que havia declinat tots els convits precedents, va concloure ' Al senyor Bezsonoff li agrada la intimitat. ' No vaig tornar a veure mai més aquella esplèndida criatura.

No tothom apreciava la vida a l'Escola de Guerra. Hi deu haver gent que conserva un mal record de vacances a Roma...A banda de l'ESGI, la majoria dels professors militars ensenyaven a l'École Supérieure de Guerre, la casa pairal per dir-ho així. Hi coneixia dos professors d'història. Un minyó alt i ros, quasi calb que es deia Saillard, com un dels nostres coronels. Es cuidava dels oficials dels exèrcits de terra.

L'altre, morè, venia d'Antony. Gràcies a aquella particularitat vam simpatitzar de seguit perquè mon pare també s'estava a Antony i jo encara enyorava els anys de la meua infantesa, passats a Massy, ciutat limítrofa. He oblidat el seu nom i el seu cognom, però, per un caprici de la memòria, recordi que vivia a la Rue Mounié, una de les principals

artèries d'Antony, on havia comprat el 1980 una biografia de Luis Mariano per Jean-Louis Chardans. Que content havia estat aquell dia de trobar per fi una biografia d'aquell cantant que admirava tant!

En Girardin ensenyava l'anglès. Tant a en Bruno com a mi ens agradava burxar el col·lega d'alemany que bombejava tothora la llengua que ensenyava. Era tan pesat que li vaig posar Siegfried, malnom que en Bruno va encunyar i propagar de seguit. Per molestar-lo, fingíem de creure que l'alemany derivava del baix llatí parlat pels legionaris de Germànic Cèsar. Un dia que li volia demostrar que Catherine (pronunciava Gaderine amb l'accent de les SS a la televisió) era la corrupció del grec Αικατερίνη. En Siegfried se va empinnar amenaçant-me amb un ganivet:

—*Arrête de dire n'importe quoi ou je vais te crever...*(Deixa de dir bajanades o et mataré...)

Va reservar més o menys el mateix tracte al seu superior el tinent-coronel Philippon, oficial insignificant amb un humor embrionari. Quan em creuava amb ell, jugava dient-li tantes vegades com podia ' *Mes respects mon colonel* ' (Li presento els meus respectes, mon coronel.) Cansat, el tinent-coronel obtingué la llicència del cabord per a completa satisfacció nostra.

El científic més simpàtic de l'École de Guerre es deia Bernard Dietisheim. Baixet, amb els cavells arrisats, es revelava encara més disposicions per la xerrameca que en Bruno i jo. No parava mai. Un dia un amic va acompanyar-lo a l'aeroport de Roissy. Malgrat les crides repetides de l'hostessa pels altaveus, l'amic Dietisheim va xerrar tant que es va oblidar l'hora i va perdre l'avió. M'encantava el seu sentit de l'humor. Segons ell, si mai Jean-Marie Le Pen accedís a la presidència, ens sacrificarien per culpa dels meus orígens russos i a causa de la seua judeïtat. Amb l'amic Bruno em van muntar una broma monumental. Em van enviar una ordre falsa firmada pel coronel de Guillebon per seguir una formació d'auto-escola. Ben jugat! La meua venjança no va trigar gaire. Una nit del juliol, vaig trucar

a en Dietisheim. Amb tremolors a la veu, li vaig dir que no podia anar-me'n a l'altre barri sense acomiadar-me d'ell. Li donava les gràcies per totes les bones estones passades amb ell. Mitja hora després arribava corrents amb en Bruno. Els vaig acollir amb sarcasmes i llaunes de cervesa.

On n'est pas sérieux quand on a dix-sept ans...

L'École Militaire es dividia en una infinitat de serveis i d'escoles. Sovint una altra acadèmia reclamava un professor de francès a l'ESGI. Ensenyàvem als locals de l'École de Guerre a l'altra banda del pati Beaumel. En Dominique Quéro donava classes a un coronel brasiler amb cabells blancs i arrisats. Molt elegant, celebrava tothora la bellesa de les mosses d'Ipanema. Aclucava els ulls i mussitava en portuguès. ' *a moça dourada, misto de flor e sereia, cheia de luz e de graça mas cuja a visão é também triste, pois carrega consigo, a caminho do mar, o sentimento da que passa, da beleza que não é só nossa - é um dom da vida em seu lindo e melancólico fluir e refluir constante.* ' La seua veu s'acoloria com les notes de la cançó.

L'oficial més simpàtic de l'École de Guerre era possiblement en John, un coronel nord-americanà que tothom coneixia a París. Els dilluns estudiàvem tots dos articles. Sovint parlàvem de la nostra admiració comuna per Frank Sinatra. Un matí vam cantussejar junts ' *I've got a crush on you.* '

Cada cop em topava amb el tinent-coronel Philippon, el botxí inofensiu d'en Siegfried, el professor d'alemany llicenciat per bogeria. Em mofava directament d'en Philippon dient tantes vegades com podia ' *Mes respects mon colonel,* ' joc que divertia en Dominique tot inspirant-li una certa reprovació perquè no apreciava la dolenteria.

Quan vaig mirar de jugar al mateix joc amb ' *l'adjutant-chef* ' Caugan, va tallar-me.

—*Et ta sœur, elle habite toujours Pékin?* (I ara!)

El coronel que dirigia l'acadèmia de gendarmeria m'impressionà molt el dia que li vaig presentar el comandant Martí de la Guàrdia Nacional veneçolana. Tants anys després, he

oblidat les seues paraules naturalment, però encara conservi el record de la seua elevació moral, de la seua senzillesa i humanitat. En els seus ulls blaus, vaig retrobar la mirada pura de soldats perduts que creien en l'Algèria francesa i en el respecte de la paraula donada, monjos del nostre temps.

La vida parisenca

Solia despertar-me a un quart de nou. Em vestia sense rentar-me i agafava el metro a Denfert-Rochereau. Cada matí la multitud s'aglutinava i t'arrossegava cap als molls sense respectar les bases de l'educació. Baixava a La Motte-Picquet Grenelle. Cada cop que passava davant del cinema *Kinopanorama*, recordava el primer cop que havia vist *Els senyors prefereixen les rosses* el 1979. La venustat de la Jane Russell m'havia enlluernat, sobretot al començament quan apareix amb la Marilyn, vestides totes dues de roig. La

pantalla gegant de vint-i-quatre metres permetia d'admirar plenament la beutat de les dues actrius. El *Kinopanorama* encara era un cinema d'antany, digne del *Lido* de Shanghai. Si bé la meua fal·lera per la Jane divertia la padrina, ella era d'una altra generació i no havia apreciat cap bri la immoralitat de la pel·lícula. A cada moment havia repetit ' Quina vulgaritat! ' Què hauria dit si hagués vist el cartell publicitari de *Cours privé*, el film de Pierre Granier-Deferre? L'extraordinària Elizabeth (amb zeta si us plau) Bourguine, vestida amb un bodí vermell, ensenyava el seu culet dient ' No em mireu. '

A la vorera de dreta de l'avinguda, passava davant d'una cafeteria i d'una llibreria. Esmorzava al cafè a la cantonada de la Rue du Laos. Més que els croissants, m'hi atreia la Thérèse, una quarantina morena molt sensual, la versió alvernesa de la '*maggiorata fisica*' dels italians. Amb els seus pits imperials, hauria pogut figurar sense vergonya entre Gina Lollobrigida i Jane Russell. El mateix Bruno, expert en partenomaquia, ho havia reconegut.

—Té un riure molt excitant.

Arribava a l'ESGI a les nou. Em rentava i m'afaitava a les dutxes del segon pis. Sovint m'hi creuava amb el coronel Saillard. Em felicitava perquè es pensava que venia de córrer. No el volia decebre i el felicitava, amb un aire modest. A un quart de deu, em presentava al despatx del coronel de Guillebon. Li deia '*mes respects, mon colonel*'. Sempre m'acollia amb la mateixa carallada.

—Gràcies al seu cafè, puc dormir sense dificultat.

A les deu començaven les classes. A dos quarts de dotze ens anàvem a dinar. Les classes reprenien a les dues i duraven fins a les cinc. Sempre m'estava a l'ESGI amb en Bruno. Estudiava l'italià amb el mètode Assimil sense cansar-m'hi. Havia comprat un petit diccionari francès-italià, italià-francès en un estanc davant el quarter Dupleix. El mateix dia vaig fer un cafè amb en Bruno al bar de la cantonada. El company es va adonar de la meua torbació davant del pitram de la cambrera, amb una bellesa imperial. Hauria engelosit la Serena Grandi o la mateixa Jane Russell. Tot el barri s'hi precipitava per guar-la.

Al vespre, escrivia pàgines del *Les minyones de Jerusalem*, una novel·la on disfressava el meu desencontre amb la Rosa del Montsià. Apareixia només a la segona part, però el seu record il·luminava tot el relat.

Llegia al despatx, fotocopiava *La morphologie historique du roussillonnais* de Pere Fouché i monografies sobre l'Alguer. Malgrat la desaprovació d'en Dominique que hauria volgut que passés l'agregació, no estudiava gaire. A les set, en Bruno i jo baixàvem al menjador dels sotsoficials on dos vells mariners enraonaven en bretó. La fonètica no distava de la francesa, però no enteníem res de la conversa. Cap a les vuit les nits que no trucava en Miquel Àngel, me'n tornava a casa amb el metro.

Els diumenges baixava sovint a casa del pare. Vivia a Antony amb la seua dona i llurs tres fills —Gabrielle, Fabrice i Emmanuel— en una torre de la Rue Thierry, un carrer jardiner vora la via de ferrocarril. Un lustre enrere, la padrina Jeanne i la seua cunyada —la tia Ida—passaven els diumenges amb nosaltres. Generalment, menjàvem pollastres amb trufes fregides. Havent dinat, escoltàvem discos de música clàssica o de Léo Ferré. Quasi sempre acabàvem la tarda jugant a l'Scrabble, un dels jocs més avorrits del món. La tia Ida Hillaire, vídua del meu besoncle René Baux, víctima de l'yperita, havia treballat molts anys al servei de la família Vilmorin. Mai no l'havien declarada als serveis fiscals i, en jubilar-se, la tia Ida es va quedar amb una pensió miserable. Espero que la meua estimada Louise de Vilmorin, una de les meues escriptores favorites, mai no va saber res d'aquelles mesquineries.

La Ida no parlava quasi mai. De tant en tant, podia soltar un comentari humorístic. Un dia que anàvem a Mers-les-Bains, el 1967 o 1968, havia cantat una llarga estona la cançó tradicional '*Sur la route de Louviers*.'

*Sur la route de Louviers,
Il y avait un cantonnier
Et qui cassait
Des tas de cailloux...*

Satisfeta del silenci provisional, la tia digué en veure el rètol de Louvier: ' Bé val que no sap llegir. '

Ara que la tia ens havia deixat i que la padrina ja no tenia totes les seues facultats, visitàvem sovint els cosins d'Orsay. Amb en Karim i en Sammy, ens la xalàvem amb un joc vídeo de simulació de guerra submarina anomenat Silent Service. Dirigíem un submarí nordamericà durant la guerra del Pacífic. El primer dia, vaig perdre tota la tarda travessant l'oceà abans que un torpediner japonès em barrinés a l'altura de l'illa de Guam. Intenteu col·locar l'illa de Guam a la conversa. No és pas fàcil...Preferíem els partits de futbolí amb mon pare en una de les bugaderies de la residència universitària.

Cap a les set, tornàvem a Antony. El diumenge s'acabava, melangiós. Sempre molest, demanava al pare si em podia deixar un bitllet de cent francs. M'hauria agradat més un amb l'efígie de Montesquieu. El petonejava i me n'anava pels carrers.

Cada capvespre, un soldat de l'ESGI (els mariners Popieul i Campion, l'aviador Pasquier) o un dels quatre professors buidava les papereres i els cendrers dels despatxos abans de tancar totes les portes dels despatxos i dels passadissos. Per retrobar-s'hi entre aquestes cinquanta claus diferents, un predecessor havia engiponat una post amb una punta i una xifra per a totes les claus.

La neteja la feien dos professionals. La senyora Flamand treballava a la tarda. Malgrat el seu nom de casa, no tenia res a veure amb Flandes. Natural d'alguna illa del Carib, cinquantjava i fumava cigarreta rera cigarreta, particularitat que molestava en Bruno, al·lèrgic al tabac. L'*adjutant* Clerc, sarcàstic, la pregava sovint d'ensenyar els pits.

—*Monsieur Cle'c, je me plains'ai au colonel.* (Senyor Cle'c em queixa'è al co'onel.)

Al matí, un home de la Reunió netejava amb indolència els passadissos. Simpàtic i rialler, perdia molts diners fent apostes amb les curses de cavalls. Importunava els oficials

reclamant diners tothora. Compartia aquest costum amb el coronel Coleman de l'exèrcit de Libèria, el nostre alumne més gandul, que no portava mai l'uniforme del seu país. Vam acabar inventant en honor seu l'expressió ' vestir l'uniforme liberiana ' per significar ' anar de paísà. ' Sovint, demanava permís per anar al lavabo i no tornava.

Un dia que li vaig dir que es captenia com un mainatge, em va replicar :

—*Don't forget, young man, that in my country I was minister of Agriculture.*

—*Very well, Sir, but in mine you are a student...*

Cada cop que me'n tornava a casa, sortia a la parada Denfert-Rochereau i desembocava al jardinet davant de l'entrada de les Catacumbes. Un rodamón negre s'havia instal·lat en les bardisses amb un tros de cartró. Quina pena que em feia: a l'hivern s'abrigava amb una vella manta grisa. De tant en tant, ballava unes danses sinistres, amenaçant el cel amb el puny. M'hauria agradat ajudar-lo, però com? El pis era massa petit per convidar-lo i tenia por que interpretés malament la meua sol·licitud.

Malgrat el desenvolupament del vídeo, costava veure una pel·lícula que se t'havia escapat per una raó o per una altra. Així vaig esperar uns quinze anys abans de descobrir *Singing in the rain*. Durant una setmana del 1977 vaig somiar davant la portada de *Télé 7 jours* amb la fotografia de Debbie Reynolds i Gene Kelly sota un paraigua. La nit assenyalada, els meus pares rebien amics i no vaig poder mirar la televisió.

Per tant els films mítics, esperats fins a la una de la matinada, ens brillaven en la memòria com dones estimades.

Em vaig aprofitar de la meua estada a París per explorar el passat de Hollywood. Mai no oblidaré la nit que vaig conèixer la Laura. *I shall never forget the week-end Laura died*. Projectaven la pel·lícula al *Ranelagh*, un antic teatre a la italiana amb butaques de vellut vermell que feien flaire d'encàustica. M'identificava adés amb l'escriptor Waldo adés amb

el detectiu Mc Pherson. Em vaig enamorar de Gene Tierney i, la mateixa setmana, vaig voler veure *Shanghai gesture*. M'hi va acompanyar en Bernard Dietisheim.

M'agradava que els enamorats de la Laura poguessin derrotar la mort. Gràcies al seu amor, en Waldo feia reviure la jove morta. S'endevinava la complicitat entre el vell periodista, cremat per tants anys de cinisme, i la noia, encara capaç d'admirar. I en Mc Pherson, l'inspector misògin, salvava la difunta. Per la força del seu somni, la Laura tornava, intacta, del país dels morts. Apareixia, sota la pluja, xopa i xalesta.

Els fantasmes de l'ocupació

Quan era petit a Massy, freqüentjava l'escola Paul Painlevé. Si hagués viscut a l'altra riba de l'Avenue Nationale, hauria anat a l'escola Jean Moulin, a cinc cents metres com a molt de la meua. A França quasi tothom havia oblidat el matemàtic president del consell que només sobrevivia, i encara, a les memòries de Léon Daudet. Jean Moulin, en canvi, era

un heroi nacional, ordenador de la Resistència mort sense denunciar els companys. Un d'ells havia traït o parlat massa abans de la tràgica cita de Calluire quan la Gestapo l'havia arrestat. El cap de la policia alemanya a Lió es deia Klaus Barbie. El periodista Ladislav de Hoyos l'havia retrobat a Bolívia el 1972 i l'havia pogut entrevistar. Recordi la meua indignació de saber lliure aquell botxí. Per fi, l'estat francès havia obtingut la seua extradició el 1983.

Durant el meu servei militar els diaris esmentaven tothora el judici de Barbie a Lió i evocaven el període més tràgic de la història de França. El *SS Hauptsturmführer* mirava de dalt a baix les seues víctimes. El seu advocat, Jacques Vergès, especialista de totes les causes sòrdides, mirava de crear una distracció criticant els crims de la colonització francesa.

L'*adjudant* Clerc repetia que Klaus Barbie tenia classe i uns ulls d'una densitat extraordinària. El vaig tractar durant deu mesos i encara no puc determinar la part de sinceritat o de provocació en els seus discursos. Sempre cortès amb els oficials africans, ens repetia que Jesús no era pas jueu. Segons ell, descendia d'un legionari romà i no s'havia mort a Jerusalem sinó a Srinagar al Caixmir. També dutbava dels meus orígens russos.

—Bezsonoff, segur que la seua mare va relliscar amb el carter o l'electricista. N'estic convençut?

—I què en diu dels meus pòmuls, *mon adjudant*?

—Foteses...

En Clerc adorava els relats escabrosos. Em va explicar com els soldats del Cos Expedicionari Francès a l'Extrem Orient satisfieien llur libido amb els ànecs del Mekong. 'Quan tenien masses ganes de cardar, agafaven els tirons i els enculaven. Com que tenien l'ull del cul massa estret, els escanyaven al mateix moment. De dolor els ànecs obrien el cul. Així els soldats obtenien un plaer eròtic i tanàtic.'

Aquella brigada, molt intel·ligent, s'havia de venjar de la societat que l'havia vomitat.

Mitjançant les seues capacitats intel·lectuals, hauria pogut arribar a oficial superior. Amb la seua curiositat cultural permanent, oberta a tots els vents com un radar, com no hauria patit d'obeir a uns cretins, simpàtics i tot, com el coronel Raoul de Guillebon de Resne amb les seues maneres pagesívoles?

En aquell temps, corria d'una llibreria a l'altra. De la Pam de Nas a Gibert Jeunes, de la llibreria espanyola de la Rue de Seine a la FNAC de Les Halles. A la primavera del 1987, Anne Brassié, jove professora de col·legi, va crear un escàndol en el món literari parisenc publicant una biografia on mirava de rehabilitar Robert Brasillach, escriptor afusellat el 1945 per 'intel·ligències amb l'enemic. '

Vaig devorar l'hagiografia d'Anne Brassié —*Robert Brasillach ou encore un instant de bonheur*— perquè hi vaig trobar moltes informacions sobre aquell autor, condemnat a l'oblit etern com les ruïnes de Cartago on les legions romanes havien vessat sal.

El 31 de març del 1909 va néixer al número 45 del Quai Vauban de Perpinyà un famós escriptor.

Parlar de Brasillach a França fa nosa. Explicar, en un espai reduït una tràgica aventura humana, no és fàcil. Al començament, res no destinava Brasillach a esdevenir un dels símbols de la col·laboració amb els nazis.

1 La catalanitat de Brasillach :

Robert Brasillach era un català de soca-rel. Segons l'historiador Joan Peytaví ' *Robert Brasillach descendia dels Basillach de Morellàs, ja establerts allí al segle XVI, i no dels Brasillach del Riberal o Conflent. La confusió es deu segurament a la freqüència dels Brasillach al Soler que va contaminar l'arribada d'un Basillach. '*

Son pare —Arthémile Brasillach i Gaux— provenia de Canet, poblet del Rosselló, i sa mare

Marguerite Redó i Mir de Montlluís, fortalesa de l'alt Conflent. El petit Robert va seguir els seus pares al Marroc on el pare, tinent, va morir el 1914 durant una escaramusa. La senyora Brasillach va tornar a Perpinyà abans de casar-se amb el doctor Maugis, un metge de Sens. En Robert i la seva germaneta Suzanne van viure allí. Educat al Marroc i a França amb una curta parentèsi perpinyanesa, Brasillach no tenia el català com a llengua materna sinó el francès que sempre parlà amb una canterella catalana. *‘ C'est un garçon (...) qui parle avec un léger accent méridional. ‘*

Malgrat tot, Brasillach entenia el català, llengua majoritària al Rosselló fins als anys 1950. Cada any, passava l'estiu a Canet a ca l'àvia Brasillach que li va inspirar el personatge de la tia Espérance a *Comme le temps passe*. A Cotlliure, va conèixer el 1926 Jaume Miratvilles, el futur comissari de la propaganda de la Generalitat. El jove figuerenc el va impactar tant que l'esmenta dues o tres vegades a les seves memòries *Notre avant-guerre*.

*‘ Va ser el 1926 quan vaig conèixer a Cotlliure un jove català (...) Es deia Jaume Miravittles, tothom li deia Jaumet i tenia vint anys. (...) s'havia evadit d'Espanya després d'un atemptat frustrat i l'havien condemnat a mort per contumàcia. Condemnat a mort a vint anys, no és una cosa magnífica ? (...) Amb ell, durant un temps, jo no vaig jurar més que per Jaume I de Mallorca, els portolans, la novel·la de *Tirant lo Blanc* i les obres de Ramon Llull. Jo compra va la *Publicitat* als quioscos dels bulevards i em vaig procurar una gramàtica catalana. (...) Tot plegat formava un romanticisme de la revolta i de la conspiració que és bo que tots els joves l'hagin un dia conegut. ‘ (traducció nostra, com totes les citacions de Brasillach a l'article)*

Aquest interès per la cultura catalana va ser un foc d'encenalls. Segons Anne Brassié *‘ Il commence aussi une traduction du *Livre des bêtes*, du grand écrivain catalan du XIII siècle, Ramon Lulle (sic) ‘ però no va arribar a publicar-la mai.*

Joan Fuster estableix un paral·lelisme entre el destí de Brasillach i la descatalanització de la Catalunya Nord.

‘ Després de la guerra del 1914-1918, aquest procés s’accelerà. Si alguna personalitat destacada surt de l’àrea catalana, serà per afirmar-se en francès : Robert Brasillach, posem per cas. (...) La realitat era, malgrat tot, que Brasillach, incorporat a París i al francès, per més feixista que fos, i no passà de feixista aproximatiu, tenia guanyada la partida per endavant. No importa que l’afusellessin, després de la Victòria dels Aliats. La victòria dels Aliats, i de De Gaulle, hagué de ser, per una implacable mala jugada dels fets, la victòria ‘rossellonesa’ de Brasillach. ‘

En tota la seva obra, Brasillach evoca els seus orígens catalans.

‘ Torno amb plaer cap als caçador pirinencs, entre els quals molts vénen dels meus pobles. Parlen català entre ells, els dono un poc de tabac, fem pronòstics sobre la verema, i jo que vaig deixar aquesta terra fa tants anys, m’adono que és la que m’estimo més. ‘

2 Brasillach, escriptor francès :

El 1928, va ingressar a la prestigiosa École Normale Supérieure abans de col·laborar regularment en uns quants diaris i revistes parisencs com *L’Action française*, *Candide*, *La Revue française*, *La Revue Universelle*.

El 1931, publica el seu primer llibre *Présence de Virgile* i el seu primer article a la revista *Je suis partout*. Admirador de Charles Maurras, Robert Brasillach, com molts intel·lectuals d’extrema dreta, se separa del vell mestre arran dels esdeveniments del 6 de febrer del 1934. En lloc de comparèixer a la plaça de la Concòrdia de París i d’arengar els avolatadors que fan trontollar la República, Charles Maurras es queda a casa on compon sonets en provençal. Igual que els seus companys de *Je suis partout* —Lucien Rebatet, Pierre-Antoine Cousteau, Alain Laubreaux— Brasillach evoluciona cap al feixisme i a un antisemitisme cada cop més violent. Brasillach va tornar fascinat d’un viatge a Nuremberg, que explica a *Notre avant-guerre* i sota una forma novel·lada a *Les sept couleurs*, enlluernat per les manifestacions nocturnes d’Albert Speer que compara, extàtic, amb catedrals de llum. Per a ell, el feixisme és una poesia en moviment, ‘ *le mal du siècle* ‘ del

segle XX. Tampoc no s'ha de negligir l'homosexualitat latent de Brasillach molt atret per la força germànica, la bellesa dels cossos masculins.

Cap de redacció de *Je suis partout* el 1937, Brasillach esquiva les lleis antiracistes amb jocs de paraules dubtosos entre semita i simis.

‘ Cal admetre que s'està desenvolupant entre el públic un complex antisimis bastant viu.

Vas al teatre? La sala és plena de simis. S'arrapen pertot, als balcons, a les llotges de prosceni. A l'autobús, al metro? Més simis! M'assec tranquil·lament al cafè? A mà dreta, a mà esquerra, s'hi instal·len dos o tres simis. La traça que tenen imitant els gestos dels homes fa que a vegades no els reconeixem tot seguit. Les mones que els acompanyen han pispat abrics de pell, collars de perles i posturegen d'una manera quasi humana. Això que en direm anti-simietisme (llegiu bé, si us plau) es converteix cada dia en una necessitat més urgent. ‘

Durant la guerra civil espanyola, Brasillach sosté el bàndol franquista i publica el 1936 *Les cadets de l'Alcazar* i *Histoire de la guerre d'Espagne* el 1939. Presoner pel juny del 1940, el tinent Robert Brasillach, alliberat el 1941, torna a París on continua dirigint la revista *Je suis partout*. Amb prou feines, el lector reconeix el polemista antisemita en aquest biògraf sensible de Virgili i Corneille, l'admirador del cinema soviètic, el novel·lista sentimental un poc cursi. Mentre la policia francesa lliura als alemanys milers de jueus, el bisbe de Tolosa, el cardinal Saliège protesta i Brasillach escriu “ Ell (el cardenal) parla de brutalitats i de separacions que estem disposats a no aprovar, perquè cal separar-se dels jueus en bloc i no pas quedar-nos amb els petits. En aquest cas, la humanitat està d'acord amb la saviesa, però ell s'oblida de dir que aquestes brutalitats són fetes per uns policies provocadors que volen entendre els pobres imbècils d'aris ‘

Hi ha frases que condemnen a mort... Brasillach també ataca la República amb un estil groller, molt allunyat del seu classicisme habitual.

‘Quan s'acabarà la ferum de podridura perfumada que encara exhala la vella puta

agonitzant, la meuca sifilítica, flairant a pàtxuli i a fluix blanc, la República encara dreta a la seva cantonada? Encara és aquí, la mal rentada, encara és aquí, la clivellada, l'esquerdada, al lllindar del seu portal, envoltada dels seus clients i dels seus noiets, tan enfigats com els vells. Els ha servit tant, els ha proporcionat tants bitllets a les seves lligacames: com tindrien cor per abandonar-la, malgrat les blennorràgies i els xancres? N'estan podrits fins a l'os. ‘

Mentre Brasillach escriu aquests articles, *Je suis partout*, la revista que dirigeix, publica ‘ Les échos de Midas ‘ una rúbrica abjecta on els agents de la Gestapo troben el nom i l'adreça de llurs futures víctimes.

Abans de l'alliberament de París per l'agost del 1944, Brasillach no va fugir a Alemanya com tants col·laboracionistes sinó que va amagar-se en un piset. Quan es va assabentar que havien empresonat la seva mare perquè sortís del seu amagatall, es va lliurar a la justícia. Encarcarat a Fresnes, Robert Brasillach, tot preparant la seva defensa, va escriure els *Poèmes de Fresnes*, *Lettres à un soldat de la classe 60* i una biografia d'André Chenier, poeta guillotinat durant la revolució francesa. Després de sis hores d'un procés TGV, Brasillach és condemnat a mort ‘ per intel·ligències amb l'enemic ‘ el 19 de gener del 1945 i afusellat el 6 de febrer. Malgrat una petició a la clemència signada per alguns dels intel·lectuals francesos més prestigiosos, el general De Gaulle, cap del govern provisional, no l'agracia. Abans de morir al fort de Montrouge, Brasillach va cridar ‘Vive la France, quand même ! ‘ (Visca França, malgrat tot !) D'altres fonts atribueixen l'autoria d'aquesta frase a Jean-Hérolde Paquis.

3 Posteritat de Brasillach

Publicada durant cinquanta anys en grans editorials com Plon, editada a Le Livre de Poche, l'obra de Robert Brasillach no surt a les antologies ni als temaris oficials.

Parlar-ne, esmentar-la a la França de Nicolas Sarkozy equival a combregar amb totes les seves idees...És un afer conclòs. Brasillach no ha existit mai. No tenia cap talent... Els

intel·lectuals parisencs aprecien Drieu la Rochelle perquè va tenir l'elegància de suïcidar-se. Davant de l'evidència del geni literari de Céline, no poden silenciar-lo. En canvi, Brasillach i el seu amic Lucien Rebatet són condemnats a l'oblit perpetu.

Miraré de proposar la meua valoració personal i subjectiva de l'obra literària de Robert Brasillach.

- Per mi, *Notre avant guerre* —les seves memòries— constitueixen un text d'una gran qualitat i ajuden a comprendre com aquest escriptor va poder col·laborar amb els nazis.
- La seva *Anthologie de la poésie grecque* és una joia, un passaport cap a l'ànima dels antics grecs.

— La seva *Histoire du cinéma* (parlem de l'edició original i no de les versions posteriors clafertes d'al·lusions antisemites publicades durant l'ocupació) escrita amb el seu cunyat Maurice Bardèche, és una guia extraordinària a través del continent oblidat del cinema mut.

—Malgrat unes pàgines brillants, les seves novel·les com ara *Les sept couleurs* o *Comme le temps passe* han envellit molt amb el seu sentimentalisme vaporós.

— La seva poesia em sembla marcida, fins i tot els *Poèmes de Fresnes* tan celebrats. Només salvaré aquest grapat de versos d'un petit poemari que escriví als vint—i-vuit anys.

I si demà, o juvenesa

Al moll gris, sota l'arbre bord

L'estiu se'n va i me desa

Què m'importa si ja t'has mort

Ja que en els genolls m'has dut

els tresors d'un infant perdut

ja que senti passar l'àngel

*que me porta de part de Déu
oli, canyella i mel
el Marroc de foc i neu
ma infantesa que canvia
contra dies sense alegria*

Si no l'haguessin afusellat, potser Robert Brasillach hauria acabat a l'Académie française com Paul Morand i ningú no recordaria la seva obra.

Afusellat als 35 anys, en plena joventut, Brasillach es va convertir en el màrtir de l'extrema dreta i l'home del sac de l'esquerra.

Entre la conspiració del silenci, la versió de la *damnatio memoriae* dels romans, els crits d'odi d'una certa premsa benpensant i una hagiografia neofeixista, un dia potser la crítica podrà estudiar l'obra de Robert Brasillach amb objectivitat.

El temps de les carbasses

Havent sortit ' *sous-admissible* ' dels tres anys passats a la Khâgne del liceu Masséna de Niça, em vaig llicenciar sense gaires esforços en lletres franceses i en filologia hispànica. Em pensava que passaria amb la mateixa facilitat les oposicions del Certificat d'Aptitud Per a l'Ensenyament Secundari (CAPES). Mentre seguia les classes de llicenciatura castellana,

no podia preparar el CAPES de lletres modernes. M'hi vaig inscriure, però, i em vaig retrobar admissible a les proves orals al liceu Francesc Aragó de París, situat a la plaça de la Nació. Malgrat els auspicis de les manes del savi estagellenc, el fracàs fou espectacular. El meu amic Daniel Portugais em va presentar una noia deliciosa. L'Odile Naguet de Saint Vulfran, tan bonica i imperial com el seu nom.

Vam dinar amb ella els dos dies de les proves. Malgrat un comiat molt amical, no ens vam tornar a veure mai més. M'havia impressionat tant que en vaig parlar amb en Bruno. Tres mesos després, amb una alegria maligna, la *Schadenfreude* dels alemanys, em va escriure que acabava de conèixer la 'très belle' Odile al centre de formació pedagògica de Besançon. Al cap de poques dies, va començar a denigrar-la molt, prova evident dels seus intempts frustrats.

En Bruno i jo no sabíem de quina ens havíem escapat. L'Odile es va casar amb un noi de Marsella i van tenir cinc fills.

Per la prova de literatura francesa, em vam deixar l'lestar entre un poema de Francis Ponge i un passatge de Montaigne. Vaig triar l'autor dels *Assaigs* i vaig treure un miserable dos sobre vint. Si bé en castellà, la meua traducció d'un extracte de García Márquez m'havia valgut un setze, la prova oral no em sortí tan bé. Havia d'explicar un text de Mario Vargas Llosa. El novel·lista peruà explicava que adolescent havia escrit una novel·la abans de cremar-la. Una de les dues catedràtiques em demanà.

—¿Qué opina Vd?

—No puedo opinar porque no he leído este libro juvenil.

—Si lo quemó el propio autor, es que debía tener poco valor ¿no?

—Con permiso, eso no prueba nada porque Virgilio pidió a sus amigos que destruyeran la Eneida. También tengo entendido que Kafka hizo la misma petición a Max Brod.

Aquelles evocacions literàries no van agradar cap bri al tribunal. Les dues busarques es

van picar i em van posar un ignominiós set.

Durant el meu any de servei militar, em vaig tornar a matricular al CAPES obtenint així un permís especial per anar a Canes. Les proves orals d'admissió tenien lloc al liceu Théodore Monod d'Antony, ciutat on vivia mon pare. Coneixia molt bé el barri ja que tocava el Petit Massy, una de les principals entrades de Massy, ciutat tan cara al meu cor. Vaig rebre una carbassa menys grossa que l'any anterior. En francès, vaig interpretar malament un passatge de *Lucien Leuwen* i em vaig haver d'accontentar amb un vuit. En castellà, vaig obtenir un catorze, però havien dividit per dos el coeficient de la prova de llengua. Amb la mateixa nota, m'haurien aprovat un any enrere. El tercer cop, m'hi vaig preparar de valent estudiant seriosament el temari. Explicant una pàgina de *Thérèse Desqueyroux* de François Mauriac (12/20) vaig aprovar i la república va enviar-me a ensenyar les lletres franceses al liceu Lalande de Bourg-en-Bresse.

Fins a la primavera el despatx dels professors de francès es trobava al tercer pis als confins de l'imperi. Malgrat les nostres protestes, van instal·lar-nos a la saleta destinada inicialment a les classes amb les esposes dels oficials, davant de la pista de tennis al pati Berthier.

El brigada Damour dirigia el gimnàs que ocupava la meitat esquerra de la planta baixa. M'havia fixat en la Florence, la seua germana minyona de servei a l'École de Guerre. Em mirava d'una manera molt provocativa. Faltat d'experiència, no sabia dir-li que m'agradava molt i mai no vam anar més lluny d'ullades molt llargues i de somriures.

El nou despatx dels professors de francès donava a l'entrada principal de l'amfiteatre de Bourcet amb tots els refinaments del cinema modern. L'escola hi rebia conferenciants prestigiosos. Per què no es perdessin pel dèdal dels patis i dels passadissos de l'École Militaire, anava a acollir-los a les dues al post Joffre i els guiava fins a l'ESGI. Vaig conèixer així Michel Anfrol, periodista de la televisió francesa que havia comentat amb Jean-Pierre

Chapel els primers passos de l'home damunt la lluna. Tenia sis anys el 1969 i confessi que aquell esdeveniment em va deixar totalment indiferent. El meu primer record històric és la mort del general De Gaulle el 9 de novembre del 1970. En canvi, no havia oblidat el dia quan Michel Anfrol, corresponsal de TF1 als Estats Units, s'havia disfressat de francès mitjà amb una boina i una barra de pa, arran la commemoració de la independència del país.

—Vostè era molt jove per recordar-se'n.

La historiadora Hélène Carrère d'Encausse havia esdevingut famosa gràcies al seu llibre *L'empire éclaté* on preveia la dissolució de la URSS. Quan em vaig presentar, va demanar-me si sabia rus. En aquell temps no havia estudiat la llengua del meu avi patern i li vaig dir que no. No se'm va acudir res de millor que precisar que si més no dominava el català. Em mirà amb el menyspreu d'una reina per una cagulla de feda.

Després de la seua conferència, el coronel Saillard conclogué, rient:

—Ningú no ha tingut el mal gust de recordar-li les seues teories sobre l'esclatament de la URSS...

Qui hauria endevinat que un lustre més tard la URSS es fondria com un bloc de banquisa?

La llicència

Si m'hagués incorporat per l'agost del 1986 com els meus tres companys, m'haurien llicenciat el 31 de juliol del 1987. L'endemà, em vaig trobar tot sol a l'escola quasi deserta. Sense alumnes, sense oficials. Només es quedaven el mariner Champion i una secretària. Ja havia desaparegut en Marchand, el cuiner més simpàtic de l'École de Guerre. Aquell noi

havia assimilat tots els costums del servei militar a la francesa. Quan una cosa no rutllava, deia ' *oh ! La baise!* ' Tothom el motejava ' *Marchand, oh la baise.* '

—*Marchand, tu es de garde à Noël.* (Marchand estàs de guàrdia per Nadal.)

—*Oh, la baise!* (Quina merda!)

—*Marchand, ta femme est partie avec une autre femme.* (Marchand, la teua dona se n'ha anat amb una altra dona.)

—*Oh, la baise !*

Esperi que el lector no francòfon hagi assimilat aquestes subtilitats de la llengua de Bossuet.

Amb un somriure de cretí, en Marchand, havia portat, durant els dos darrers mesos, una bitlla al coll per mostrar que aviat el llicenciarien.

A l'agost, vaig ser el veritable cabdill de l'ESGI després del comandant Mérelli. Podia fer funcionar les tres fotocopiadores a l'encop, llegir les revistes que preferia, mirar la televisió. Fins i tot el menjador dels oficials havia tancat i em vaig haver de conformar amb la companyia dels sots-oficials. Hi vaig simpatitzar amb dos '*aspirants*' que m'havia presentat el metge alferes. He oblidat llur nom. L'un d'ells em sembla que es deia Laurent. Junts vam anar unes quantes vegades al cinema *Ambassade* als Camps Elisis on vam veure *Raining in the mountain*, un film xinès ambientat en un monestir al temps dels Ming. Em va fer gràcia que els monjos anomenessin ' *duce* ' el pare superior. Un altra pel·lícula va desvetllar la meua vella nostàlgia de saber rus. *Els ulls negres* de Nikita Sergueievitx Mikhalov. En aquell temps, encara no havia llegit *La dama del gosset* de Tchekov i no podia imaginar que un dia coneixeria prou el rus per poder fer-ho en versió original.

L'estiu que em vaig enamorar de la Rosa, també vaig conèixer una parella de barcelonins. Immaculada Salvatella i Rull, Jordi Piqué i Vilar. Vivien en un àtic del Passeig Font de la Mulassa a prop de la plaça d'Eivissa amb el petit Genís. La Imma, bruna molt bonica, cursava estudis de filologia catalana. Tenia sentit de l'humor i es mofava gentilment de mi

titllant-me ' d'amant de les causes perdudes.' Posseïa tots els volums de la MOLC, tot el meu deler llavors.

En Jordi, cambrer en un restaurant o mecànic segons l'hora, tenia molta curiositat intel·lectual. Li interessaven la novel·lística de Boris Vian, la dialectogia nostrada i el rallye París Dakar. Admirava el president Pujol, que anomenava afectuosament Pujolet. Vaig anar diverses vegades a llur piset d'Horta. Per tornar-los l'hospitalitat, els vaig convidar a París mentre el meu cosí no s'hi trobava.

Quan arribaren a París, jo era encara a Prada ja que el coronel de Guillebon de Resne, abans d'anar-se a estiuejar, havia respost favorablement a la meua petició de permís agrícola. Li havia afirmat que ajudaria el padrí a collir els primers raïms.

Tal com m'ho havia explicat en una lletra, la Rosa no va tornar a Prada. Vaig pensar molt en ella, sobretot pels carrers de Ceret. Sense cap situació, a nou hores de cotxe de casa seua sense tenir tan sols el permís de conduir, ja havia admès que mai no ens podríem estimar. Només servava sentiments que no em servien de res. El seu record em semblava tan llunyà com el drama de Mayerling o l'incendi del basar de la Caritat. Un amor impossible, com s'estila.

Vaig avisar el porter i la meua veïna de París, una vella bretona, que rebria la visita d'amics barcelonins. Respectà totes les meues instruccions i els donà la clau del pis i de l'immoble. Per guanyar temps, no em vaig estar a Prada el darrer dia de la Universitat Catalana d'Estiu sinó que vaig agafar el primer tren cap a París. Em vaig perdre així una conferència molt interessant, segons l'amic Miquel Cavaillé, sobre l'ús de la nostra llengua a la Catalunya Nord. Un estudiant va retreure a Pere Verdaguer, natural de Banyoles, i a Ramon Gual, oriünd de Mataró, de defensar el català tot parlant francès a la mainada. En Verdaguer, enfurismat, deixà el debat mentre en Gual, plantant cara, reconegué que havia comès un error.

Un cop a París, vaig portar els meus amics al bosc de Boulogne i a Versailles. Quan se'n van anar, em vaig sentir més sol. Encara em quedava un mes de servei militar.

El mes de setembre s'allargassava tot i que la vida a l'ESGI continuava agradant-me. Ara que en Bruno, en Dominique i en Jean-Maxence s'havien llicenciat, deambulava pels passadissos asolellats. Van arribar els tres nou professors que no van manifestar cap consideració per la meua condició de veterà. Fins i tot, vaig haver de muntar la guàrdia al post Joffre tot un cap de setmana del divendres a les vuit del matí fins al dilluns a la mateixa hora. Arran d'aquella mala voluntat, no els vaig confiar el gran secret per a evitar les guàrdies.

M'agradaven tant aquests païos que ni recordi com es deien ni els reconeixeria pel carrer. Em sembla que l'un d'ells, casat amb una advocada, s'anomenava Seité com l'antiga ministra de les universitats del president Giscard d'Estaing. Per un caprici estrany de la memòria, sé que tenia una fal·lera per Fabienne Égal, presentadora de *Tournez manèges*. Fins i tot en aquell camp discrepàvem perquè jo m'embadalia amb les aparicions de Claire Avril, una de les dones més desitjables que he vist mai per televisió.

Aquell mes vaig simpatitzar amb un coronel de l'exèrcit tunisià. Naturalment, aquell pur producte de l'escola colonial francesa no necessitava cap lliçó de francès. Quantes copes de cervesa vam beure a les terrasses dels cafès de l'avinguda de la Motte-Picquet! Una nit, vam coincidir amb l'*adjudant-chef* Caugan que ens va convidar al seu despatx. Quina vetllada! No crec que el coronel fos un bon musulmà. L'alcohol no l'espantava pas i sostenia les cadències bretones d'en Caugan. Cap a mitjanit, l'*adjudant-chef*, torrat, mussità, amb el somriure que havia entendrit la Martine, la secretària esquerra del coronel de Guillebon de Resnes.

—*Pas d'histoires, mon colonel. Nous savons tous que nous sommes ici pour faire du renseignement. L'ESGI est une couverture...*(No fem romanços, mon coronel...Sabem tots que som aquí per fer espionatge...L'ESGI és una tapadora.)

L'interrogà sobre el vell president Habib Burguiba.

—Vostè i jo, mon coronel, sabem que un cop d'estat és inevitable. La pregunta no és si tindrà lloc sinó quan...

—Vostè és un bromista.

Dos mesos més tard, l'exèrcit tunisià deposava el vell cabdill.

Si bé en Clerc no desdenyava el mam, podíem considerar l'*adjudant-chef* Caugan com un campió. Una nit, havia sopat amb en Clerc en un restaurant de Les Halles. Una vella deixava el seu ca defecar pel carrer. Cansat de trepitjar tants cagalls de ca, en Caugan donà un cop de peu violent a la bestiota i l'envià amb un xut a l'altra punta del carrer. Indignada, la vella començà a increpar-lo. Traient la seua arma de servei que sempre portava malgrat el reglament, el bretó digué:

—Calla iaia o us peli ara mateix a tu i el teu canyot...*Gast a c'hast!*

Van ximar aquella nit que es van adormir dins un contenidor d'escombraries. L'endemà, amb una ressaca wagneriana, es van despertar en algun dipòsit cap a Palaiseau, a una quinzena de quilòmetres de les Halles.

Mai no vaig poder felicitar en Caugan per la qualitat de les seues informacions. Un divendres a la nit que havia de tancar tots els despatxos i totes les eixides de l'ESGI, vaig topar a les dutxes amb ell. Ple de merda i vòmit, no s'aguantava dret i es repenjava a la cortina de la dutxa. Vaig estirar-lo pel sòl i vaig esperar un parell d'hores que es refés. Gemegava com un porquetàs i poc el podia deixar en aquell estat tot un cap de setmana. Vaig trucar al tinent de vaixell Leroux, l'oficial més manyac, per tal de resumir-li la situació.

—*Excusez-moi de vous déranger à votre domicile, capitaine, mais Caugan est complètement schlass. Il est dans un état lamentable.*

Quan en Caugan es va desembriagar, em va negar la cara. Tants anys després, encara em

sap greu. No tenia cap intenció de perjudicar-lo.

El darrer dia, naturalment, fou interminable. En arribar a la caserna Dupleix a les nou, em van donar un full de ruta. No podria obtenir el certificat de llicència sense un munt de segells. Havia de passar per la setmana, el furrier, l'armureria, la infermeria. Encara uniformat, vaig haver d'esperar unes quantes hores per cada firma. La darrera parada era l'examen mèdic. Em van reclamar l'uniforme de caçador alpi de Grenoble, però vaig poder conservar-lo dient senzillament al soldat :

—On has vist que portem un uniforme blau en el '*Train*.' No som ni mariners ni aviadors, no ?

—Tens raó.

Gràcies a un brigada amb qui havia simpatitzat durant una guàrdia —un jueu d'Algèria especialista de la novel·la negra— havia recuperat la parca que m'havien robat a canvi d'una insígnia de l'ESGI, molt rara i preuada pels col·leccionistes.

Ja vestit de civil, em vaig quedar almenys un parell d'hores al consultori que semblava un bungalou. Les autoritats militars no volien llicenciar soldats malalts que després podrien denunciar-les. Per fi, una metgessa comandant, d'una bellesa real, em va demanar que em lliurés al ritu. Em vaig abaixar els calçotets, tenint por d'una reacció intempestiva d'admiració que hauria pogut retardar la meua llicència, i la bonica metgessa em va palpar els testicles abans de pronunciar aquella frase inoblidable.

—*Je suppose que vous êtes apte à la libération...*

—*Affirmatif, mon commandant...*

La vaig saludar i vaig córrer a cal furrier per a tornar tots els meus efectes. L'uniforme de gala, la boina, la parca, el vestit de feina, l'abric. El soldat em va reclamar un uniforme de gala blau. L'uniforme de caçador alpi que havia conservat a Canes.

—Quin uniforme blau? On has vist que tenim un uniforme blau? No som aviadors...

—Tens raó.

Abans de passar la porta de la caserna, vaig aixecar la cama amb la lentitud d'una pel·lícula muda. Sense fer més històries, vaig agafar el metro a la parada Duplex i me'n vaig tornar a casa.

En aprovar les oposicions de professor de català pel juny del 1993, l'administració francesa em reclamà un certificat de l'exèrcit provant que havia fet el meu servei militar. En aquell temps, ensenyava la literatura francesa al liceu Condorcet de Méru, població a uns cinquanta quilòmetres al nord de París. Tot el meu arxiu militar es trobava a Canes a casa dels meus pares. Per a guanyar temps, vaig decidir d'anar l'École Militaire. Vaig deixar la meua carta d'identitat al post de la plaça Joffre perquè m'expedissin un salconduit provisional. Vaig sentir una nostàlgia lleugera, però real, dolça, passant davant de les cavallerisses i l'oficina del '*vaguemestre*' (carter militar) malgaix que s'emborratxava cada divendres. La resta de la setmana es mostrava digne i sobri, fred. Quan arribava el divendres, es desenfrenava. Vomitava en tota la correspondència privada o militar. L'exèrcit, més tolerant que qualsevol administració, no l'havia castigat.

De camí vaig topar amb l'*adjudant-chef* Corréard, comptable de l'ESGI. El vaig saludar.

—*Bonjour mon lieutenant.*

—*Bonjour mon vieux. Comment allez-vous?*

Com tots els '*adjudants-chefs*' de la cavalleria francesa, tenia dret a la denominació '*mon lieutenant*' d'ençà de la batalla d'Austerlitz. Vaig arribar aviat a l'ESGI. Sis anys després, el brigada Rolland, que havia succeït l'*adjudant* Clerc a l'estiu del 1987, em va reconèixer.

—Necessites aquest certificat? Val més que ho demanem a la coronela. Veuràs que és una dona més aviat esquerpa...

Em va acompanyar fins al despatx del drac. La coronela distava molt de la humanitat del coronel Raoul de Guillebon de Resnes. Rere la porta morada, la vaig sentir que cridava.

—N'estic tipa d'aquests professors que es caguen en l'exèrcit tot l'any i ens vénen a reclamar documentació quan la necessiten.

No em deixà temps d'explicar el que volia.

—A veure, vostè té una cartilla militar?

—No sé on la tinc.

—Li poden reclamar en qualsevol moment.

—En sis anys no ha passat mai.

No em vagà insistir. Ja m'havia indicat la porta. Vaig dir :

—*Au revoir mon adjudant. Au revoir madame.*

—M'hagués pogut dir '*mon colonel*', sóc coronela.

—Per començar vostè no és coronel sinó tinent-coronel. D'altra banda, vostè deu saber que '*mon*' és l'abreviació de '*mons*' forma arcaica de '*monsieur*.' Fins que no em demostrin el contrari, vostè és una dona i no li puc dir '*monsieur*.'

—*Appelez-moi colonel.*

—Gràcies a Déu, ja no sóc militar i '*je vous emmerde...*'

El brigada Rolland va aguantar la rialla difícilment. Al passadís em va tocar la mà i em va picar l'ullet. Me'n vaig anar i confessi que ni vaig pensar en comprar un manual d'urbanitat.

Epíleg muntanyol

Tres mesos després de la meua darrera visita a l'ESGI, vaig conèixer, al liceu climàtic de Font-romeu, un tal Bernard professor de filosofia. Aquell parisenc venia de la Rue Malebranche, el carrer on vivien Audrey Hepburn i Maurice Chevalier al film *Love in the afternoon*. Anàvem bé. Vam evocar els jardins de París sense una mirada pel Puigmal. Vaig esmentar l'Square Saint-Lambert, cansat pel '*jardin du Luxembourg*' on en Bruno

sempre exigia que passegéssim.

—El conec. És al capdamunt de la Rue du Commerce. Vaig fer el meu servei militar al barri.

Vaig descobrir que en Bernard havia ensenyat a l'ESGI el 1984. Coneixia el senyor Schwob, el coronel de Guillebon de Resnes, el comandant Mérelli, en Clerc, en Caugan, la senyora Popieul!

La mateixa nit, vam baixar a Puigcerdà. Recordi que vaig comprar *l'Avui* i un disc de Joan Manuel Serrat a la llibreria Palau 3 ara desapareguda. Catalunya encara no s'havia convertit en el país de les llibreries mortes.

Tot evocant els nostres antics superiors, vam caminar a l'atzar pels carrers de la vila. Vaig demanar a en Bernard quina lliçó havia tret del servei militar.

—Cap. La vida no dóna lliçons. Només passa factures.

Com a bon filòsof, en Bernard no fugia de l'emfasi. Jo, encara no sabia que el servei militar, universitat de tots els vicis potencials que portàvem a dintre, és una escola sense parió per un futur novel·lista que hi trobarà concentrada alhora la quintessència de l'estupidesa humana i uns homes d'una gran elevació moral.

Vam entrar al casino abans d'embriagar-nos lentament, enraonant amb un vell cerdà escèptic admirador del comte Volney. Les bones novel·les comencen vora mar i s'acaben a la muntanya.

Dimarts 19 d'octubre del 2012 — dimecres 8 de maig del 2013

Nils, La Torre del Bisbe, Perpinyà, Santa Margarida, Santa Maria de Besora

Agraïments

Vull agrair els amics que m'han ajudat en la redacció d'aquestes memòries.

Jordi Van Campen

Joan Francesc Escrihuela

Roger Bofill

Florenci Salesas

Vicenç Pagès

Joan Grimalt

capità Thierry Morice

mossèn Jean Poutot

Gwenaël Emelyanoff

Joan-Carles Martí Casanova

ÍNDEX

A tall de pròleg

1 Una carrera avortada

2 Les classes

3 Història de la Rosa

4 Arribada a París

5 Els meus col·legues

6 Els catalans de París

7 Una ocasió perduda

Llista reconstituïda dels llibres catalans que vaig llegir durant el meu servei militar

8 El temps dels amics

9 El gran professor

10 El president

11 Viatge a Flandes

12 La vida parisenca

13 Els fantasmes de l'ocupació

14 El temps de les carbasses

15 La llicència